Anul VII. 15 August — 15 Septemvrie, 1913. Nr. 14—16.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR:

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1913.

Anul VII. 15 August—15 Septemvrie, 1913. Nr. 14—16.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

F. Thomas.

CHESTIUNI VITALE.

X.

Cum să venim la Hristos?

E destulă lumină în Hristos pentru cei cari n'au altă dorinţă decât de a vedeà şi destul întuneric pentru cei cu o dispoziţie contrară. Pascal.

De multeori am întâlnit persoane, care declarau că nu pot crede în Iisus Hristos, din cauza minunilor cuprinse în Noul Testament. Îndemnându-i eu însumi să citească această carte, i auziam după câtva timp zicând: Am urmat sfatul dumitale, am început să citim Biblia, dar dela primele pagini am fost izbiţi de lucruri cu neputinţă de admis, cum ar fi, spre exemplu, naşterea miraculoasă a lui Iisus Hristos. Îndoeli mai puternice ca înainte ne-au cuprins iarăşi, şi a trebuit să ne întrerupem cetitul.

Mărturisesc că, privind din punctul lor de vedere, le înţeleg obiecţiunea. I-aş întrebà însă şi eu la rândul meu, dacă e drept să părăseşti o interprindere sub pretext că e grea şi că începuturile ei sunt grele. Procedând aşà, n'ai să izbuteşti în nimic. Dinpotrivă, se ştie că, în general, operele cele mai binecuvântate şi mai folositoare au avut începuturi penibile. Vai celui ce se descurajează prea repede, mai ales când e vorba de o chestiune aşà de însemnată!

Într'adevăr toată vieaţa noastră va fi înrâurită de părerea pe care ne-o facem despre Iisus Hristos. Să se tot muncească omul, figura lui Hristos se impune istoriei din ce în ce mai mult ca punct central al ei, ca o personalitate care stăpâneşte pe toate celelalte. Vieaţa omenirii în genere şi a fiecărui om în particular, se învârteşte în jurul acestui punct. Pe măsură ce generaţiile se succed, e din ce în ce mai puţin posibil să scapi de întrebarea aceasta: Ce trebuie să cugetăm despre Hristos?

Răspunsul dat va fi pentru om cheia existenţii pământeşti şi a eternităţii lui.

Dacă e aşa, problema e destul de interesantă pentruca să merite o sforţare şi chiar sforţări energice. Voiu merge mai departe chiar şi voiu afirmà sincer că nici o problemă nu cere mai multă atenţiune ca aceasta şi numai spiritele superficiale se pot mulţămì cu o privire fugitivă aruncată asupra Profetului din Nazaret.

Am vorbit mai înainte de ceeace ne omoară: păcatul Acum vom vorbì de ceeace ne face să trăim sau cel puţin pretinde că ne face să trăim. Dupăce am descris boala, vom indicà remediul. Merită să examinăm de aproape această putere, care ni se oferă, spre a ne scăpà de moarte şi de păcat.

Admitem însă că, până să ajungă a crede în Hristos, mulţi cetitori întimpină greutăţi foarte mari şi tocmai ca să înlăturăm sau cel puţin să micşorăm pe unele din ele, începem şi noi rândurile ce urmează. Trebue să distingem însă în această privinţă două metode diferite, întrebuinţate pentru a aduce sufletele la Hristos. O metodă pe care o vom numì veche, deşì adesea e întrebuinţată şi în momentele de faţă, şi pe care altădată mulţi apărători ai creştinismului au respins-o. După această metodă, trebue să plecăm dela faptele mari ale Evangheliei, considerate ca dogme: naşterea supranaturală, minunile, divinitatea lui Hristos, învierea etc., spre a le impune spiritului ca atari, cu un mare lux de argumente adesea foarte discutabile. Ne adresăm unor inteligenţe, pe care vrem să le convingem prin raţionamente. E vorba să facem să pătrundă în creer un credo, de care să atârne vieaţa. Biblia a vorbit, n'ai decât să te închini înaintea autorităţii ei mai mult sau mai puţin recunoscute. Vai celui ce ar îndrăznì să ridice obiecţiuni! Indată ar fi răsturnate cu versete meşteşugit apropriate.

Astăzi, când principiul autorităţii în toate domeniile e din ce în ce mai sdruncinat; azi, când individul are o valoare pe cari n'o aveà altădată, ţine să-şi dea seamă el însuşi de ceeace-l înveţi. Nu mai e de ajuns să-i spui să creadă cutare sau cutare lucru, pe motiv că s'a crezut în el până acum. El vrea să ştie de ce trebue să creadă. De aci discreditul în care a căzut vechia metodă. Ea a făcut loc alteia mult mai adaptate trebuinţelor moderne, care pleacă mai de jos, spre a se ridicà mult mai sus, căci a găsit un punct de sprijin mult mai solid decât raţiunea omenească, care totdeauna e supusă greşelii. După această metodă, nu-mi mai iau libertatea şi autoritatea necesară spre a impune cetitorilor un Hristos divin, un Hristos miraculos. Fac să strălucească înaintea lor înainte de toate caracterul moral al o-

mului Iisus. Nu-l mai propun inteligenţei ci conştiinţei, şi declar că orice om demn de acest nume, adică orice om, care mai are încă un caracter moral, chiar înjosit prin păcat, e obligat să se plece în faţa acestei autorităţi spirituale, care-i Hristos. Dar, odată săvârşit acest act de supunere, pot fi sigur că, dacă omul acesta este sincer și drept, nu va rămâneà pe loc, ci va merge mai departe, va merge mai sus și va ajunge la afirmările impuse de metoda cea veche. Numai că, la el afirmările acestea vor aveà o temelie morală inatacabilă, care lipseà acesteia din urmă.

Ajung la acelaş vârf, nu printr'un salt mortal, ci urmând pe o cărare ce nu mă înşeală, şi când am ajuns aci, pot fi sigur că am pus piciorul pe vârf, pe când prin saltul mortal riscam foarte mult să trec peste vârf, să-mi pierd echilibrul, și să mă prăbuşesc de partea ceialaltă. Culeg un fruct, dar îl culeg după ce am plantat arborele și am asistat la răsărirea lui şi apoi fructul acesta e şi mai copt şi mai gustos.

Observaţi cât de dreaptă e metoda aceasta. Ea întrece pe cealaltă. Ea se adresează conştiinţei care e comună tuturor oamenilor, pe când raţiunea e privilegiul numai al unei elite. Toţi oamenii pot înţelege ceva prin conştiinţă şi numai o minoritate poate înţelege cu raţiunea; însă mie îmi trebue un Hristos accesibil tuturor, fiindcă pretinde a aveà drepturi asupra întregei omeniri. Observaţi, pe de altă parte, că această metodă nu e alta decât cea urmată de Iisus faţă de apostolii săi.

Aceştia n'au ajuns dintr'odată să înţeleagă pe Iisus Hristos ca Dumnezeu Mântuitor. La ei s'a făcut o evoluţiune foarte lentă. Plecaţi dela Iisus, dulgherul din Nazaret, s'au ridicat în mod progresiv la sfinţenia lui desăvârşită și de aci până la divinitatea lui: și, în această ascensiune, câte încetineli, câte șovăiri și câte căderi! Iisus din partea lui nu i-a forţat cu nimic. A ţinut să-i lase să ajungă prin ei înşişi la credinţa în dumnezeirea lui. Niciodată nu le-a zis în faţă: Eu sunt fiul lui Dumnezeu; — când Toma a strigat: Domnul meu și Dumnezeul meu! El le-a declarat că sunt foarte fericiţi crezând acest lucru.

Îmi veţi zice, poate: Bine, dar noi nu suntem în aceleași condiţii ca apostolii. Noi n'avem luminele pe care le aveau ei. Prin educaţie omul poate ajunge îndată, fără criză şi fără evoluţiune, la credinţa în Fiul lui Dumnezeu. Nu tăgăduesc. Ferească Dumnezeu! Nu vreau să mai ridic în sufletul cetitorilor mei îndoeli sau obiecţiuni, pe care le-ar fi ignorat până acum. Am prea mult respect faţă de credinţa filială, ca să îngăduesc a se atinge de ea o mână necurată. De asemenea, mărturisesc că studiul acesta nu e pentru aceia cari au această credinţă naivă, ci

pentru aceia care n'au putut-o păstrà, care au văzut-o prăbușindu-se puţin câte puţin și care totuș ar vreà să creadă. Deasemenea, studiul acesta e şi pentru aceia, care se află într'o poziţie analogă cu a apostolilor în momentul, în care pentru prima dată întâlniră pe viitorul lor Învăţător. Pe aceştia din urmă aș vreà să-i iau de mână, după ce m'am coborît până la ei și m'am așezat în faţa obiecţiunilor, spre a le arătà cărarea, care duce cu siguranţă spre vârf.

Tot ce le cer, e să fie absolut sinceri, cum sunt și eu cu ei. Dacă raţionamentele, pe care le vor cetì îi duc la o convingere lăuntrică, s'o recunoască sincer și să se declare învinși.

De altă parte, dacă conştiinţa le impută cutare sau cutare păcat, cutare sau cutare obstacol, care-i împedecă de a crede, s'o mărturisească, renunţând la el fără șovăire.

Orice om cinstit, care se așează pentru prima dată în faţa lui Iisus Hristos, va trece probabil prin următoarele trei faze, cari sunt ca trei vârfuri ascunse, unul după altul.

Mai întâiu, vede în Hristos un personagiu istoric, care a trăit într'un mediu oarecare și într'o epocă anumită; apoi constată în acest personagiu un caracter unic, desăvârșita lui sfinţenie îl ridică pe o treaptă și mai înaltă: dela sfinţenie conclude la dumnezeirea lui. Să examinăm repede pe fiecare din aceste faze.

Toată lumea recunoaşte azi că acum 19 veacuri a trăit în Palestina un dulgher oarecare, cu numele Iisus Hristos. Documente pozitive atestă lucrul acesta, nu numai Evangheliile noastre şi cărţile, care le însoţesc, ci o literatură abundentă, care a urmat după ele și care umple cele două sau trei veacuri primare ale erei creștine, fără să mai vorbim de autorii de atunci care citează numele lui Hristos, ca Suetoniu, Tacit şi Pliniu cel Tânăr. Dacă-mi ziceţi că, cu toate acestea s'ar puteà foarte bine ca Iisus să fi fost un personaj inventat sau cel puţin înflorit prin legende, aș răspunde cu Rousseau că atunci, greutatea ar fi și mai mare, deoarece inventatorul ar fi mai mare ca obiectul invenţiunii sale.

Nu, nu, dela apariţia lui Iisus pe pământ, numele lui umple așa de mult istoria întreagă, încât e absolut imposibil ca un om cu mintea întreagă, să-i tăgăduiască existenţa. Chiar dacă ar dispăreà toate cărţile, cari vorbesc de El, am aveà încă monumente, inscripţii pe piatră, care nu s'ar puteà distruge. Catacombele Romei sunt pline de asemenea monumente și inscripţii, fără să mai vorbesc de milioanele de mărturii, care au trăit și trăesc și azi pe pământul nostru.

Dealtminteri, istoria lui e așa de necrezut, încât prin chiar faptul acesta poartă caracterul legendelor. Legenda n'ar fi

putut pune însă naşterea eroului ei — Mântuitorul lumii — într'o iesle, nu i-ar fi dat ca prim mediu de desvoltare atelierul unui lucrător şi nu l-ar fi lăsat să moară pe cruce. Deşi avem puţine documente, care să dateze din epoca aceea, totuş figura aceasta ne e mai bine cunoscută decât a celor mai mulţi oameni mari ai istoriei, mai bine cunoscută chiar decât a unui Alexandru Macedon sau a unui Cesar. Ori pe cine întâlneşti îţi poate spune ceva despre umilul Galilean, sunt rari însă în popor aceia cari ar fi în stare să ne vorbească de unul sau altul din aceşti mari cuceritori. Figura lui e săpată cu caractere neşterse în amintirea oamenilor. Şi, lucru ciudat, cu cât veacurile se scurg, cu atât figura aceasta devine mai clară şi mai luminoasă. Cu cât ne depărtăm de ea, cu atât ea pare că se apropie mai mult de noi. Cu toată necredinţa, cu toată opoziţia uneori aşa de grozavă, persoana lui Iisus capătă din ce în ce mai multă importanţă. Chestiunea de a şti ce e El, devine o chestiune capitală, care predomină asupra tuturor celorlalte.

Se poate foarte bine să rămâi azi indiferent în faţa unui Napoleon, deşi moartea lui e la o depărtare de mai puţin de 100 ani de noi, pe când acela care a dispărut de 1900 de ani, se impune din ce în ce mai mult atenţiunii lumii. Oricum, trebue să iei o hotărîre pentru ori contra lui. El apare din ce în ce mai mult ca o cheie a istoriei: El a ştiut să împartă istoria în două părţi bine deosebite, iar era creştină e primită de toţi, chiar şi de aceia care nu cred în Intemeietorul Creştinismului. Civilizaţia cu care ne mândrim vine direct dela El. Poate să fie primit mult dela Greci şi Romani, ca punct de plecare însă El are ţinutul acela mic, cunoscut cu numele de Iudea.

Se poate spune, fără teamă de contrazicere că Evanghelia a patruns pe nesimţite în toate domeniile: al artei, ştiinţei, economiei politice şi în toate formele de guvernământ. Azi totul e îmbibat de creştinism. Marele savant din Berlin, Du Bois-Reymond, care nu s'a dat niciodată ca drept credincios, scrià acum câţiva ani următoarea frază caracteristică: «Deşi e un paradox, totuş tuturor trebue să le spunem că ştiinţa modernă îşi datorează origina ei Creştinismului».

Ştiu că suntem departe de o societate într'adevăr creştină, în care civilizaţia să se poată numì într'adevăr creştină. Totuş, orice observator atent e obligat să recunoască înfiltrarea lentă şi din ce în ce mai adâncă a principiilor evanghelice în toate sferele lumii civilizate.

Să nu ni se spună că omenirea, în totalitatea ei, e departe de a fi câştigată de creştinism, pe motiv că dintr'un miliard şi jumătate de locuitori, planeta noastră nu numără decât 400 mi-

lioane de creştini, dintre care mulţi n'au decât numele de creştini, deoarece acest fapt ne-ar mirà şi mai mult, fiindcă ar însemnà să atribuim unei mâni de oameni cu adevărat credincioşi transformările cele mai extraordinare. Nu înseamnă asta a atribuì Invăţătorului lor, în acest caz, o putere nemărginită?

Toate astea ne-au făcut să atingem doar cu degetul existenţa profetului din Nazaret şi importanţa capitală a apariţiei lui în sânul omenirii. Dar dacă vă mai îndoiţi de influenţa Creştinismului încercaţi printr'o sforţare a imaginaţiei să suprimaţi figura lui Iisus Hristos cu tot ce evanghelia a adus cu ea, şi imediat istoria devine neînţeleasă, cădem într'o noapte neagră, ca şi cum soarele s'ar stinge.

Aşa se şi înţelege cum un geniu ca Napoleon a putut scrie spre sfârşitul vieţii sale: «Rămâi extaziat în faţa cuceririlor lui Alexandru. Ei bine, iată un cuceritor care confiscă în profitul său, care uneşte şi încorporează la sine, nu o naţiune, ci neamul omenesc întreg. Ce minune! sufletul omenesc, cu toate facultăţile lui, devine o anexă la existenţa lui Iisus Hristos. Şi cum? Printr'o minune, care întrece toate minunile. El vrea iubirea oamenilor, adică ceeace e mai greu de obţinut în lume, ceeace un înţelept înzadar cere dela câţiva prietini, un tată dela copii, o soţie dela bărbatul său, un frate dela fratele său; într'un cuvânt inima. Pe aceasta o vrea şi o cere în mod absolut. Şi izbuteşte. Hristos vorbeşte şi de astădată, generaţiunile îi aparţin legate cu legături mai strânse şi mai intime ca ale sângelui, printr'o minune mai sfântă şi mai puternică decât orice minune. El aprinde flacăra unei iubiri, care face să moară iubirea de sine, care prevalează asupra oricărei alte iubiri».

Nu ştiu dacă aceste cuvinte sunt autentice. Probabil cel puţin, că fondul lor este exact. In orice caz sunt frumoase şi îmi pare că le susţin rolul considerabil pe care-l atribuim Hristosului istoric şi prin urmare, absoluta siguranţă cu privire la caracterul istoric al vieţii lui.

Aceste zise şi, nădăjduesc, admise de cetitorii mei, — vom face un pas mai departe şi vom vedeà care e caracterul esenţial al acestui personaj. Ajungem, dar, la a doua fază. Omul pus în faţa lui Hristos, observă imediat că El se deosebeşte în chip absolut de ceilalţi, nu prin ştiinţa, nu prin filozofia sau gusturile lui artistice, ci prin caracterul moral al lui. Iisus Hristos e sfânt, desăvârşit de sfânt, adică, fiindu-i scârbă de păcat nu-l face niciodată şi în acelaş timp face binele, pe care-l iubeşte din toată puterea sufletului său.

Orice om poartă ascunsă în adâncul conştiinţei, imaginea omului ideal, a omului desăvârşit. El întrezăreşte imaginea aceasta atât în visurile cât şi în meditaţiunile lui.

Şi dacă e cu adevărat om, sufere şi plânge, simţindu-se incapabil de-a o imità pe deplin. Să tot caute pe pământ, nicăiri nu va întâlnì realizarea visului său, nici chiar la cei mai mari eroi. In fine, ajuns în faţa lui Hristos, îl observă, îl contemplă mult timp şi simte o emoţiune adâncă. Vede pe omul visurilor lui, pe omul ideal, după care suspinà de multă vreme. Ca Pilat, dar cu un accent cu totul deosebit strigă: Iată omul! a găsit ceiace îndeşert căutà, pe omul desăvârşit, adecă nu pe omul savant, ci pe omul moral, care a realizat în mod desăvârşit idealul moral.

Şi impresiunea lui merge accentuându-se din ce în ce mai mult, pe măsură ce-şi prelungeşte contemplarea. In contrast cu o mulţime de oameni, care se coborau tot mai jos, pe măsură ce el îi cunoşteà mai bine, — Iisus Hristos, din contră, se urcà, se urcà din ce în ce mai sus, căci caracterul lui nu ascunde nici cea mai mică pată, nici cea mai mică umbră, cu tot numărul crescând al observatorilor şi în ciuda dispoziţiei lor adesea rău voitoare, de care erau animaţi.

El îi apare desăvârşit de Sfânt în raporturile cu Dumnezeu, căruia îi dă primul loc, în raportul cu ceilalţi oameni pe care-i iubeşte din toată inima, pentru care se sacrifică atunci când a venit ceasul, în raporturile cu sine însuş — dacă mă pot exprimà astfel — căci în el e cea mai completă armonie, e acordul desăvârşit fără vre-o disonanţă. Fie că vorbeşte, fie că lucrează, aceiaşi sfinţenie se observă, aceaşi consacrare în serviciul binelui, aceeaşi aversiune către rău. Cuvintele ca şi acţiunile lui ne fac să întrezărim adâncul inimii sale, sanctuarul curăţiei celei mai absolute. Mai mult: El care nu şi-ar fi permis nici cel mai mic compromis cu răul, nu simte niciodată trebuinţa de a se căi, conştiinţa nu-l acuză de nimic, se simte tot aşa de sfânt în lumea gândurilor ca şi în a faptelor sau a vorbelor sale. Totdeauna acelaş echilibru armonios în vieaţa lui fizică şi spirituală, în orele de lucru ca şi în cele de odihnă.

Apostolii cei dintâi, fură izbiţi de acest caracter. Ei, cari trăiau neîncetat în contact cu el, fuseseră siliţi, unii după alţii, să se plece înaintea acestei sfinţenii unice. De aci exclamarea lui Simon Petru după pescuirea minunată: «Doamne, ieşi dela mine, că om păcătos sunt».

De acì, deasemenea, după moartea Invăţătorului, acuzaţia pe care acelaş apostol o aruncă contra sinedriului: «Voi v'aţi lăpădat de cel Sfânt şi drept».

Chiar Iuda, după ce trădase pe Iisus şi înainte de a-şi curmà vieaţa, fusese silit să strige: «Am dat sânge nevinovat!»

Desigur că, dacă ar fi cunoscut vre-o greşală în vieaţa Invăţătorului său, ar fi semnalat-o îndată, spre a-şi face din ea o

scuză. N'o puteà face însă. Conştiinţa lui ca a oricărui om drept e obligată să recunoască în Hristos pe Sfântul lui Dumnezeu, după expresiunea pe care o întrebuinţează nenorocitul îndrăcit din Capernaum.

Ceeace afirmau câţiva oameni acum 19 veacuri, milioane afirmă şi azi. Pe măsură ce numele lui Iisus e proclamat printre oameni, se măreşte şi numărul celor care îl numesc om desăvârşit. El devine din ce în ce mai mult omul normal, tipul omenirii, icoana pe care trebuie s'o poarte orice suflet omenesc care vrea să-i realizeze idealul. Şi asta indiferent de treapta de cultură sau civilizaţie, indiferent de ţara sau epoca, în care trăeşte. Iisus e într'adevăr omul tuturor ţărilor şi al tuturor epocelor, omul tip, omul veşnic. In împărăţia lui Dumnezeu, moneda aceasta, numită sufletul omenesc, n'are curs decât dacă poartă pe ea chipul fiiului omului.

Ajuns la această convingere despre Hristos, sunt foarte aproape de a-l considerà ca stăpân al meu, căci, treptat-treptat, El devine o autoritate pentru mine şi această autoritate merge neîncetat crescând, pe măsură ce-l cunosc mai bine, deoarece constat din ce în ce între el şi mine un abis, pe care nimic nu-l poate umpleà. Eu nu sunt nimic faţă de El, nu ştiu nimic, nu vreau nimic. Deasemenea, nesilit, în chip foarte firesc, mă aşez la şcoala lui, mă plec înaintea autorităţii lui, îl iau drept «Domnul meu». Produce asupra mea o impresie aşà de curată şi adâncă, încât sunt gata să las totul în mânile lui şi să mă declar discipol al lui, dacă vrea să mă primească. Dar, supunându-mă, îmi aduc aminte că e sfânt, că El e desăvârşirea morală. Nu mă va puteà înşelà deci niciodată, merită absoluta mea încredere. Altminteri caracterul moral al lui ar fi atins. Mă aşez, deci, cu încredere la picioarele lui ca să-i ascult învăţăturile, gata să mă plec chiar înaintea a tot ce n'aş puteà înţelege deodată, deoarece îmi vorbeşte El Invăţătorul, Domnul şi Stăpânul meu.

De altă parte, în lucrurile pe care le cunosc, îl găsesc aşà de competent, aşà de infalibil, încât prin analogie îi pot afirmà, fără teamă de a mă înşelà, competenţa şi în lucrurile pe care nu le cunosc Astfel, când îmi vorbeşte de mine însumi, când îmi descrie inima mea naturală, constat în judecăţile lui o exactitate aşa de mare, mă cunoaşte mult mai bine de cum mă cunosc eu însumi, şi judecăţile lui corespund aşà de bine realităţii, încât mă pot încrede în El fără şovăire, când îmi vorbeşte de propria lui persoană sau de Dumnezeu.

Dintre toţi oamenii numai El îmi spune adevărul deplin asupra mea. Deduc de acì, că trebuie să mi-l spună şi cu privire la sine însuş, la Dumnezeu şi la legăturile pe cari le întreţine cu Părintele ceresc.

Însă, iată ce mă face să întrezăresc cu privire la sine însuş. Lucru curios, lucru extraordinar, această fiinţă morală prin excelenţă, fiinţa aceasta, care mă cunoaşte în fond, mă aduce pe nesimţite să văd mult mai mult în El decât un om ordinar, sau chiar un sfânt desăvârşit. El se lasă numit Fiul unic al lui Dumnezeu, afirmă că întreţine cu Tatăl legături absolut unice şi chiar că există între El şi Tatăl său o comunitate de esenţă, care-l diferenţiază de restul omenirii. El cere onoruri, ridică pretenţii, care nu se dau decât lui Dumnezeu. Şi când, printr'o evoluţie lentă, apostolii au ajuns prin ei înşişi să-l proclame ca Domn al lor, când sunt gata să sacrifice totul pentru El şi când unul dintre ei, prosternându-se la picioarele lui spre a-l adorà, strigă: «Domnul meu şi Dumnezeul meu!» nu numai că nu protestează, cum ar fi trebuit să protesteze, dacă această exclamare erà un blestem, dar îl aprobă chiar şi declară pe Toma fericit că a ajuns la o asemenea convingere.

Cu câteva ore înainte de moarte, pe când se înfăţişà înaintea marelui Arhiereu, El îi declară în termini lămuriţi că e fiul unic al lui Dumnezeu şi că inimicii îl vor vedeà într'o zi şezând deadreapta puterii lui Dumnezeu şi venind pe norii cerului.

Astfel, din cele ce preced, îmi pare că iese în evidenţă următorul fapt:

1. Iisus Hristos a crezut că e Fiul unic al lui Dumnezeu şi de aceeaşi natură cu El.

2. A lăsat pe discipoli să creadă acelaş lucru, i-a încurajat şi i-a făcut să înţeleagă că convingerea pe care şi-o fac despre persoana lui e importantă pentru mântuirea sufletelor lor.

Puţin mă impoartă, în definitiv, dacă-mi dau seama exact de legăturile pe care le întreţine Fiiul cu Tatăl; puţin mă impoartă dacă-i înţeleg în mod desăvârşit dumnezeirea. Mi-e deajuns să ştiu că a proclamat-o El, pentruca şi eu s'o proclam la rândul meu, şi nici nu şovăesc în asta, deoarece Iisus a devenit pentru mine suprema autoritate morală, dinaintea căreia mă plec cel puţin ca înaintea propriei mele conştiinţe. O fiinţă care-mi comandă ca Dumnezeu prin conştiinţă, o fiinţă care a precedat conştiinţa şi a sancţionat-o, o fiinţă pe care o descopăr în fundul sanctuarului sufletului meu, înveştmântată cu aceeaşi autoritate ca Dumnezeu, nu poate fi decât o altă manifestare a lui Dumnezeu, trebuie să fie Dumnezeu. De altminteri, de ce m'aş mirà că nu înţeleg în fond natura lui Hristos şi a lui Dumnezeu, când îmi cunosc aşa de puţin propria mea natură?

De altfel, această convingere intimă la care am ajuns treptat-treptat, prin contemplarea tainică a Fiiului omului; această convingere, care nu mi-a fost impusă de nimeni, dar care a rezultat

pentru mine dintr'o dovadă internă, coincide cu o mulţime de fapte, cari vin s'o întărească. Altădată faptele acelea se citau ca argumente pentru dumnezeirea lui Hristos: ele trebuiau să producă o convingere. Eu cred mai degrabă că această convingere absolut intimă, personală şi morală, luându-şi naştere în conştiinţă trebuie să fie sprijinită nu produsă de faptele acelea.

Printre aceste fapte trebuie să aşezăm în primul loc minunile săvârşite de Hristos şi în care El însuş vedeà mărturia dată lui de Tatăl despre origina lui divină — toate aceste minuni rezumându-se în învierea sa din morţi. Trebuie să aşezăm apoi întemeierea şi continuarea Bisericii sale dealungul veacurilor cu toate furtunile violente, precum şi profunda transformare operată în omenire în general şi într'o mulţime de indivizi în particular. Dacă tăgăduesc dumnezeirea creştinismului şi a întemeietorului lui, faptele acestea rămân neexplicabile. Dacă, din contră, Hristos e Dumnezeu arătat în trup, nu mă mai mir de nimic şi pot fi sigur că, mai curând sau mai târziu, va câştigà o victorie deplină şi definitivă.

Toate aceste fapte şi altele pe care le-am mai puteà cità încă, cred că nu trebuie să creeze credinţa în Fiiul lui Dumnezeu, dar îi pot da o bază raţională, pe când punctul de plecare e şi trebuie să rămână cel moral.

Se întâmplă adesea ca unii savanţi prin geniul lor să afirme un adevăr, care să fie la început o ipoteză, dar o ipoteză, care răspunde unei convingeri interioare. Dacă ipoteza aceasta e adevărată, faptele îi demonstră realitatea şi îi transformă convingerea intimă în siguranţă deplină. De sigur că la început a fost credinţa, şi ea ne conduce cu aripi ca de vultur spre vârfuri, însă credinţa nu împiedecă mersul încet al raţionamentului. Ambele metoade prin urmare trebuie să se completeze reciproc, fără a se exclude una pe alta.

Astfel, plecând dela faptul istoric al omului Iisus, ne-am ridicat puţin câte puţin, rămânând în domeniul moral, până la Iisusul desăvârşit de sfânt, spre a atinge de acì pe Omul-Dumnezeu, sau mai degrabă pe Dumnezeul-om, pe Hristos, Fiiul lui Dumnezeu, identic cu Tatăl prin esenţa sa, căruia îi datorim totdeodată iubirea absolută, ascultarea şi vieaţa.

Şi dacă mai e vre-o îndoială în spiritul vre-unuia dintre cetitorii mei, terminând aceste rânduri, aş vrea să-l las în faţa următoarei duble alternative:

Sau Hristos s'a înşelat când s'a declarat Fiu unic al lui Dumnezeu şi atunci nu mai merită încrederea noastră, căci nu te poţi înşelà asupra unui punct aşà de capital, când te dai drept adevărul şi lumina lumii, afară numai de cazul când ne-ar fi înşelat

pe noi înşine, ceeace ar fi şi mai rău, şi în cazul acesta datoria oricărui om cinstit ar fi să-i declare un răsboiu înverşunat şi să combată, în interesul tututor, fiinţa cea mai ipocrită, dacă nu cea mai oarbă, care a putut existà vre-odată pe pământ.

Sau Iisus Hristos a spus adevărul, deci e într'adevăr Fiul lui Dumnezeu şi atunci merită onorurile, pe care le cere dela discipoli, trebuie să fie preferat în locul tuturor creaturilor, trebuie iubit ca Dumnezeu şi trebuie să devină Domnul şi Invăţătorul nostru.

In faţa acestei duble alternative, conştiinţa fiecăruia, întrebată sincer în faţa lui Dumnezeu, nu va întârzià de a luà o hotărîre oarecare. ***Dim. I. Cornilescu.***

DESPRE BISERICA LUI IISUS HRISTOS.

III.

Autoritatea ei.

(Sfârşit).

Cuprinsul: Interpretarea acestui cuvânt, izvorul, natura şi folosirea acestei autorităţi, învăţământul prin apostoli, îndatorirea pentru ei de a conservà neatins depozitul credinţii a căreia mărturii sunt ei.

Printre cestiunile relative la Biserică, cea despre autoritatea ei mai ales cere să fie examinată fără prejudecată şi cu cea mai deplină independenţă de spirit. Ea se ridică, e lucru ştiut, ca un zid despărţitor între bisericile catolice şi protestante. Trebuie oare să desnădăjduim prăbuşind acest zid? De sigur că nu; adevărul exercită asupra spiritelor drepte o stăpânire mult prea absolută, decât ca noi să pierdem orice nădejde de a le adunà sub acelaş steag. Noi vom ajunge acest rezultat, aşa se pare, statorind astfel de principii, cari să satisfacă în acelaş timp şi drepturilor autorităţii şi celor ale libertăţii.

Partizanii cei mai decişi ai libertăţii, în sînul protestantismului, nu înţeleg să o confunde cu licenţa. Ei admit aşadară, că libertatea trebuie să-şi aibă regulele sale; sau, sunt tocmai regulele libertăţii, cari constituesc autoritatea. Noi nu facem din acest cuvânt sinonimul *puterii*, *dominaţiunii*, *absolutismului*; rugăm pe cetitorii noştri să observe bine acest lucru. Pe cât de vrednică de cinste este în ochii noştri autoritatea, tot atâta groază ne inspiră *dominaţiunea*. *Puterea*, oricare ar fi ea, care vrea să se impună inteligenţelor, este o putere nelegiuită; este tot una cu absolutismul păgân. Iisus Hristos a lovit-o cu reprobarea sa. Să ascultăm lecţia, pe care el a dat-o în această privinţă apostolilor săi: «Ştiţi, că domnii păgânilor îi domnesc pe ei şi cei mari

îi stăpânesc pre dânşii. Iar între voi nu va fi aşa; ci, care dintre voi va vrea să fie mai mare, să fie voauă slugă, şi care dintre voi va vrea să fie întâiu, să fie vouă slugă; precum şi Fiiul Omului n'a venit să-i slujească lui, ci să slujească el şi să-şi dea sufletul său răscumpărare pentru mulţi». (Sf. Mateiu, XX. v. 25, 26, 27, 28.).

Autoritatea, în Biserica creştină, nu este aşadară altceva, decât o *slujire, un fel de sclăvie;* celce este învestit cu ea, trebuie să se considere nu ca stăpânul celorlalţi, ci ca *slujitorul* lor; autoritatea creştină este jertfirea individului pentru binele general, de obşte.

«Iar voi să nu vă numiţi Ravi, continuă Iisus Hristos, că unul este Invăţătorul vostru, Hristos, iar voi toţi fraţi sunteţi. Şi *Tată* să nu chiemaţi vouă pe pământ, că unul este *Tatăl* vostru, cel din ceruri. Nici să vă numiţi: învăţători, că unul este *Invăţătorul* vostru Hristos». (Mateiu XXIII. v. 8, 9, 10.).

Aceste cuvinte sunt lămurite şi formale; nu poate fi cineva creştin şi să admită, ca ceice sunt înzestraţi cu vr'o dregătorie în Biserică, să folosească oarecare putere, să stăpânească asupra credincioşilor, având pretenţiunea că sunt *Stăpâni, Părinţi,* sau *Invăţători,* luând aceşti termeni într'un înţeles riguros.

Cu toate că a condamnat dominaţiunea, Iisus Christos a aşezat în Biserica sa slujitori, cari au un adevărat *drept la folosirea* autorităţii. Acest drept le vine dela Dumnezeu, câtă vreme li-s'a dat prin punerea mânilor, care este un act religios, *din aşezarea dumnezeiască,* comunicând *puterile* dregătoriei şi *darul,* pentru a le folosì cu rod spre binele şi interesele Bisericii.

Ar fi o mare eroare să se amestece autoritatea cu *dreptul de a o exercità.* Orice autoritate îşi are principiul ei în Dumnezeu, care *singur* are drepturi asupra omenirii. Dumnezeu investeşte *societăţile* cu drepturile sale faţă cu *indivizii. Societăţile* deleagă sub diferite numiri, *dregători* (slujitori) pentru a le exersà în numele lor; dar există între societăţile politice şi între *Biserică* sau *Societatea creştină,* acea deosebire, că aceasta din urmă nu deleagă *dreptul pentru exerciţiul* autorităţii, şi că acest drept vine dela Dumnezeu. Noi am văzut că sf. Pavel le spuneà păstorilor adunaţi la Efes, că «Dumnezeu i-a pus pentru ca să păstorească Biserica Sa». Totodată am expus şi învăţătura descoperită cu privire la *punerea mânilor,* prin care se împărtăşesc *puterile* şi *darul.* Dreptul de *a folosì autoritatea* în Biserică, vine aşadară în mod nemijlocit dela Dumnezeu.

Biserica numai *deosebeşte, alege* pe aceia, pe cari ea îi judecă cei mai vrednici să ajungă în dregătorie şi să fie îmbrăcaţi cu dreptul de a o conduce.

Cu toatecă *dreptul la folosirea autorității* emanează dela Dumnezeu, trebuie totuşi să admitem, că autoritatea nu poate fi exersată de către păstori, decât în numele bisericii, *în înțelegere cu Biserica*, care a primit depozitul *autorității*, privită în ea însaşi, dupăcum a primit şi pe cel *al credinței. Biserica*, după cuvântul Mântuitorului, este judecătorul suprem al împotrivirilor. Noi cetim, într'adevăr, în Evanghelia după Sf. Mateiu (cap. XVIII. v. 15, 16, 17.) «Şi de-ți va greşì ție fratele tău, mergi şi-l mustră pe dânsul între tine şi între el singur; deci, de te va ascultà, ai dobândit pe fratele tău. Iar de nu te va ascultà, mai ia împreună cu tine încă pre unul sau doi, ca prin gura a două sau a trei mărturii să stea tot graiul. Iar de nu-i va ascultà pre ei, spune-l *Bisericii* (soborului); şi de nu va ascultà nici de *Biserică* (sobor), să-ți fie ție ca un păgân şi vameş».

Biserica este deci *cel mai înalt judecător* în ultima instanță pentru pricinile, ce se iscă între credincioşi.

Ea se mai bucură încă şi de altă autoritate, cu referire la adevărurile descoperite; ea este, după cuvântul Sf. Pavel, *stâlp* şi *întărire a adevărului* (I. Epistola c. Tim. III. 15). Vom expune îndată înțelesul acestor cuvinte ale Apostolului. Mai întâiu avem să dovedim că *Biserica* este societatea tuturor adevăraților creştini. Sf. Pavel încă nu dă despre ea o altă ideie.

«Iar voi sunteți, le zice el credincioşilor, *trupul* lui Hristos». (I. Epistolă către Corint. XII, 27). «Trupul lui Hristos, zice el într'alt loc, este *Biserica*». (Colos. I. 24). «Hristos este capul acestui trup, care este *Biserica*». (Ibid., 18). «Hristos este capul Bisericii şi el însuşi este Mântuitorul trupului său... Hristos a iubit *Biserica* şi pre sine s'a dat pentru dânsa, ca pre ea să o sfințească curățindu-o cu baia apei prin Cuvânt, ca să o puie înainte pe ea lui-şi slăvită Biserică, neavând întinăciune, nici prihană sau altceva de acest fel; ci ca să fie sfântă şi fără de prihană» (Efes. V. 23, 25, 26, 27). Sau după sf. Pavel «toate mădularele trupului lui Hristos sunt legate şi împreunate în mod potrivit; şi întreg trupul îşi scoate din cap care este Hristos puterea de vieață, care dă fiecărui mădular puterea de lipsă în vederea lucrării, care-i este proprie şi care face creşterea trupului întreg. (Efes. IV. 16). Diferiți slujitori ai Bisericii întră în această totalitate majestoasă, al căreia unic cap este Iisus Hristos, şi primesc ca şi simplii credincioşi, din izvorul unic al vieții, virtutea, care le e de lipsă în vederea binelui general. (Ibid. 11).

Nime nu poate deci contestà aceste două principii: 1. Biserica este totalitatea, societatea tuturor adevăraților creştini; 2. Biserica, înțeleasă astfel în generalitatea ei, este judecătorul neînțelegerilor dintre credincioşi, *stâlpul* şi *întărirea* adevărului.

Noi am dovedit, într'un articol precedent, că Iisus Hristos a instituit în Biserica sa un corp de păstori; și că, printre acești păstori, sunt unii, cari au o autoritate superioară, în calitate de delegați ai apostolilor.

Avem acum să arătăm, că acești păstori sau slujitori ai Bisericii

1. sunt învestiți cu o anumită autoritate;
2. că ei nu pot exercită această autoritate, decât în numele și în înțelegere cu Biserica.

Iisus Hristos, fiind în ajunul suirii sale la cer, vorbì astfel cătră apostolii săi: «Datu-mi-s'a toată puterea în cer și pre pământ. Drept aceea mergând învățați toate neamurile, *botezându-i* pre ei în numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, *învățându-i* pre dânșii să păzească toate, câte am poruncit voauă; și iată, eu cu voi sunt în toate zilele *până la sfârșitul veacului*, Amin. (Mat. XXVIII. 18 și urm.). Aceste cuvinte din urmă dovedesc, că Iisus Hristos se adresà apostolilor, formând un corp de păstori, care trebuià să se perpetueze prin toate veacurile. El dă prin urmare, următorilor lor legitimi, ca și lor, autoritatea pentru *a botezà* și pentru a învățà pe credincioși. Numai cât, el are grija să le poruncească păstorilor, să nu învețe altceva în afară de cele ce au învățat dela dânsul.

Conformându-și învățământul lor după al Domnului, apostolii și succesorii lor au dreptul să fie ascultați, deopotrivă cu însuși Iisus Hristos. Mântuitorul o poruncește aceasta prin aceste cuvinte adresate ucenicilor săi, pe care îi trimeteà să vestească Evanghelia: «Celace ascultă pe voi, pe mine mă ascultă, și cela ce se lapădă de voi, de mine se lapădă (Sf. Luca X. 16)».

Sf. Ioan a complectat istorisirea sf. Mateiu cu privire la autoritatea dată de Iisus Hristos apostolilor, și ne-a păstrat aceste cuvinte divine: «Luați Duh Sfânt: Cărora veți iertà păcatele, se vor iertà lor; și cărora le veți ținea, vor fi ținute».

Apostolii și următorii lor au primit dela Dumnezeu un adevărat drept de a folosì autoritatea pentru a naște (produce) credincioși pe seama Bisericii, cu ajutorul Botezului, pentru a-i învățà, pentru a-i judecà de sunt ei vrednici fii ai Bisericii sau nu sunt.

Dar toată autoritatea lor nu trebuie folosită, decât în numele Bisericii, atât cu privire la cele ce se țin de judecata credincioșilor, cât și cu considerare la cele ce privesc învățământul sau aparțin la credință.

Am văzut de fapt, că *Biserica* este judecătorul suprem al pricinilor dintre credincioși. Prin urmare, păstorii, în judecățile lor, n'au voie să lucreze decât de acord cu ea. Din respect

pentru acest principiu atât de lămurit propus de către Iisus Christos, apostolii n'au hotărît nimic ei de ei, ci numai cu concursul păstorilor inferiori şi în fiinţa de faţă a credincioşilor. O pildă izbitoare găsim despre aceasta, în adunarea, numită în deobşte întâiul sinod din Ierusalim. Pavel şi Barnava mergând în acest oraş ca să ceară sfatul *Apostolilor* şi al *bătrânilor*, cari se găseau acolo, cu privire la necesitatea tăierii împrejur, *Apostolii* şi bătrânii hotărîră, că nu trebuie să oblige la acea ceremonie pre ceice nu erau Iudei; dar ei luară această hotărîre în prezenţa credincioşilor, după cum dovedesc aceste expresiuni ale scriitorului sfânt: «Atunci s'a părut apostolilor şi bătrânilor *împreună cu toată adunarea*. (Fapte c. XV. v. 22). Iuda şi Sila ducând Bisericii din Antiochia hotărîrea apostolilor şi bătrânilor din Ierusalim, *adunară mulţimea* pentru a le da cartea cu care fuseseră însărcinaţi. (Ibid. v. 30).

Insă trebuie să observăm că, deşi au decis, în înţelegere cu biserica, Apostolii şi Bătrânii zic, în fruntea cărţii lor, «Pentrucă s'a părut Sfântului Duh şi nouă». De aci vedem, că dreptul, în virtutea căruia exercitau ei autoritatea în numele Bisericii, nu le veneà dela alegerea sau delegarea din partea acestei Biserici, ci dela Duhul Sfânt, care le fusese împărtăşit prin punerea mânilor.

Acesta este chipul cum are să fie folosită autoritatea în Biserică, în ceeace se atinge de chestiunile disciplinare, dupăcum a fost întrebarea desbătută în sinodul din Ierusalim.

Cât priveşte chestiunile de credinţă sau dogmele, procedura trebuie să fie aceiaş şi din aceiaş cauză.

Vistieria de credinţă fiind încredinţată Bisericii însaşi, păstorii nu pot fi decât ecourile ei în definiţiunile lor; ei nu pot nici să *înveţe*, nici să *porunciască în numele lor personal.*

In ce mod pot păstorii să înveţe în numele Bisericii? Adunând cu evlavie *credinţa* care au găsit-o stabilită, când au fost ridicaţi în slujbă (dregătorie) şi transmiţându-o neatinsă, fără modificări, aşa, cum au primit-o. Păstorul este ecoul Bisericii sale, îndată ce atestă în chip curat şi simplu *credinţa*, în a căreia posesiune a găsit-o (biserica), el nu vorbeşte în numele său personal, el nu mărturiseşte credinţa sa privată, ci credinţa, care există înainte de el şi pe care Biserica lui o primise mai înainte. Din totalitatea mărturisirilor făcute de păstori, grăind fiecare în numele Bisericii sale particulare, rezultă cu necesitate o mărturisire gegerală, universală, al căreia acord este manifestarea necontestată a credinţei Bisericii.

Dar fiind aceasta Biserică *stâlpul* şi *întărirea adevărului, e de lipsă*, ca credinţa ei să fie *conformă cu adevărul*, adecă ca

Biserica să ateste *în mod infalibil*, prin mărturisirea sa *universală*, adevărul descoperit, al căreia depozit i-a fost ei încredinţat.

Păstorul Bisericii n'are alt drept, în ceeace priveşte adevărurile revelate, decât *să facă mărturisire* despre credinţa Bisericii particulare, a căreia conducere i-a fost încredinţată lui. Acest adevăr rezultă din aceste precepte ale sf. Pavel către Timotei: «O Timotee, lucrul cel încredinţat ţie păzeşte-l, depărtându-te de glasurile deşarte cele spurcate, şi de vorbele cele potrivnice ale ştiinţei cei cu nume mincinos!» (I. Tim. VI. 20). «Chipul cuvintelor celor sănătoase să aibi, care ai auzit dela mine, întru credinţă şi întru dragostea, care este întru Hristos Iisus. Lucrul bun cel încredinţat ţie să-l păzeşti prin Duhul cel Sfânt care lăcueşte întru noi.» (II. Tim. I. v. 13, 14).

Invăţământul păstorilor nu trebuie să fie decât cel al apostolilor, şi învăţământul apostolilor este un *depozit*. Cui i s'a încredinţat acest depozit? Bisericii, care asemenea unui stâlp, unei stânci neclintite, oferă spiritelor un sprijin puternic, pe care ele pot a-şi zidì edificiul credinţelor lor particulare.

Aşa se explică, că, Biserica, fiinţă colectivă, care trăieşte dela Iisus Hristos, este, prin mărturisirea *permanentă* şi *universală* pe care o face despre dogmele descoperite, *stâlpul* şi *temelia adevărului.*

O dogmă dovedită pe calea aceasta în toate veacurile, fără întrerupere, într'un mod permanent, trebuie să fie cu necesitate privită, ca una, care a fost propusă de Iisus Hristos şi Apostoli; trebuie să fie considerată ca parte integrantă a revelaţiunii. Biserica este în felul acesta asemenea unui râu majestos, care îşi ia începutul din sînul lui Dumnezeu, şi care rostogoleşte din veac în veac, apele adevăratei doctrine. Datorinţa fiecărui credincios este să urmeze, încât îi este cu putinţă, cursul acestui rîu; să deosebească apa cea curată, care vine dela isvor, de cea care a primit-o dealungul percursului său. Veacurile formează totatâţia afluenţi ai acestui rîu mistic; toţi aceşti afluenţi aduc cu ei nomolul (noroiul) omenirii. Urcând înapoi cursul rîului, descoperim aceşti afluenţi, îi deosebim de rîul însuşi; suind la izvorul lor, care nu-i tot acelaş cu al rîului, şi ne şi formăm în modul acesta pentru sine, cu ajutorul Cuvântului lui Dumnezeu şi al mărturisirei constante, pe care ne-au făcut-o veacurile, o credinţă firmă, curată şi luminată.

Autoritatea dogmatică a Bisericii nu este deci despotismul îndobitocitor al unuia sau al mai multor păstori ai Bisericii, care impune o credinţă colectivă, care obligă a o primì orbeşte, care caută să încovoae cuvântul divin după anumite hotărîri, ce le convine a le luà, şi având pretenţia că fac să vorbească Dum-

nezeu, când Dumnezeu n'a vorbit. Autoritatea Bisericii aşa cum am expus-o noi, după Sfânta Scriptură, nu este *un jug* pentru inteligenţe, ea este *un mijloc*, ce li-s'a dat pentru ca să cunoască în mod sigur adevărul.

Când un fapt istoric se sprijineşte pe mărturii multiple, sigure, evidente, autentice, se gândeşte cineva să se plângă de *jugul*, pe care l-ar impune aceste mărturii, cari ne obligă să primim faptul, ce-l dovedesc, cu risicul de a cădeà în scepticismul cel mai revoltător? Dimpotrivă, ne bucurăm, că aceste mărturii au perpetuat până la noi amintirea acestui fapt, care ne interesează. N'ar fi mult mai raţional să ne plângem de *jugul* Bisericii, când prin milioanele de mărturii din toate veacurile, ea ne afirmă că Dumnezeu-Omul sau apostolii săi au propus cutare şi cutare dogmă.

Când mărturisirea *permanentă* şi *universală* a Bisericii n'ar aveà decât o valoare istorică, s'ar puteà spune, că ea formează cea mai înaltă autoritate pentru orice om cu raţiune. Ce trebuie ea deci să fie pentru creştin, care cunoaşte promisiunile lui Iisus Hristos: «Pe această piatră (divinitatea lui) voiu zidì Biserica mea, şi porţile iadului nu o vor biruì pe dânsa». (Mat. XVI. v. 18.). «Şi iată, eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului». (Mat. XXVIII, v. 20).

Afară de valoarea ei omenească, mărturisirea Bisericii este garantată de însuşi Iisus Hristos. Autoritatea lui Dumnezeu se uneşte în această mărturisire, cu ceeace autoritatea omenească are mai impunător, mai în stare să mulţumească inteligenţa. El este autoritatea în gradul ei cel mai înalt; sub dulcea lui stăpânire, libertatea individuală se bucură de toate drepturile ei.

Nu abuzăm cumva, cugetându-ne, că această teorie despre autoritatea Bisericii este tocmai cea, pe care ne-o dau cărţile sfinte; că ea respectă drepturile inteligenţii şi cele ale adevărului; în sfârşit, că toţi creştinii, catolici şi protestanţi, nu pot refuzà a-i da consimţământul lor? Toţi admit de fapt acest articol din Simbolul Apostolilor: «*Cred în sfânta Biserica sobornicească* (universală). A crede în sfânta Biserică sobornicească înseamnă a admite *mărturisirea* ei *permanentă* şi *universală*, ca o regulă sigură pentru a deosebì dogmele revelate de opiniunile omeneşti.

Toţi, catolici şi protestanţi, sunt datori deci să zică împreună cu Ireneu, ilustrul şi savantul dascăl, care erà aproape de timpurile apostolice:

«Darul credinţii a fost încredinţat Bisericii, ca toţi, cari fac parte din ea, să-şi scoaţă de acolo viaţa. In felul acesta se comunică Iisus Hristos; acolo găseşte omul spiritul lui, întărirea credinţei sale şi o scară pentru a se ridică până la Dumnezeu.

Intr'adevăr, cum zice apostolul, în Biserică a aşezat Dumnezeu apostoli, proroci, dascăli, şi toate celelalte lucrări ale Duhului Său. Ceice nu-s uniţi cu biserica, nu se împărtăşesc de acest Duh; ei se lipsesc dimpotrivă de vieaţă prin simţămintele lor rele şi prin acţiunile lor stricate; căci unde este Biserica, acolo este Spiritul lui Dumnezeu, şi totasemenea *unde este Spiritul lui Dumnezeu acolo este Biserica cu tot darul.* Ori Spiritul este adevăr. Ceice nu se împărtăşesc de acest Spirit nu sunt nutriţi de ţiţele Mamei şi nu primesc deloc acea apă curată, care curge din trupul lui Iisus Hristos». (Ireneu, Contra ereziilor. Cart. III. c. 24).

Pătruns de această doctrină apostolică, Gerson, unul din cei mai învăţaţi teologi ai Bisericei din Francia în veacul al XV-lea scrià: «Spiritul însuşi, care este Spiritul lui Hristos, este, în felul său, oarecum *forma* [1] trupului Bisericii, dându-i vieaţa, armonia şi mişcarea».

Acest adevăr, după Gerson, este cuprins în acest articol din simbolul de credinţă: «Cred întru Duhul Sfânt şi de vieaţă făcător», — «Cui oare să-i dea vieaţă acest Duh, adaoge el, dacă nu bisericii?»

Intr'o altă lucrare vom dovedì, că teoria expusă în cea de faţă, despre autoritate în Biserică, a fost admisă în toate timpurile, şi că ea nu poate fi contestată decât de către cei cari resping orice autoritate, ori de ce fel ar fi ea, şi de cei cari o exagerează până la absolutism.

După **R. F. Guettée.**

Traducere de: ***I. Beleuţă,***
catihet ortodox, Făgăraş.

PROPAGANDA UNAŢIEI

(Continuare).

După moartea lui Atanasie se începù fortificarea cetăţii Alba-Iulia (numită apoi Alba-Carolina) după un plan nou, care a necesitat demolarea vechii catedrale şi reşedinţe metropolitane a Românilor, încât aceştia acum rămaşi pe strade fără acoperemânt şi fără căpătâiu, nu mai ştiau încătrău să-şi plece capul.

Spre a conturbà şi amărî şi mai tare inimile Românilor celor sfăşiaţi, dieta ţării adunată în Sibiiu la a 1714 — ca equivalent pentru dotarea episcopului şi pentru promisiunile cele zadarnice de scutinţă a preoţilor, hotărî, ca ţăranii (uniţi ori neuniţi tot una) să nu poarte arme, nici haine colorate, cei scăpaţi de iobăgie să se arunce iară în servitute şi ca iobagii să slujească domnilor cel puţin 4 zile şi jelerii cel puţin 3 zile în săptămână, prin urmare şi săptămâna întreagă.

---

[1] Şcolasticii numesc *forma* unei fiinţe, ceeace determină modul ei de a fi. Aşa *sufletul* este *forma* trupului omenesc, pentrucă un trup nu-i omenesc, decât prin împreunarea lui cu un suflet.

Intre astfel de constelaţiuni vreo câţiva protopopi din ţinuturile mai apropiate de Alba-Iulia se întruniră în mai multe rânduri spre a se consultà în privinţa alegerii unui nou arhiereu. — Se vede că ori erà lipsă totală de bărbaţi harnici pentru cârma bisericei, ori apoi că între acele împrejurări abnormale nu cutezà nimeni din cler a luà asupra sa o sarcină dubie şi lipsită de orice bază pozitivă. — Destul că protopopii adunaţi aleseră de Vlădică al lor mai întâi pe iezuitul din Slovacia Szunyogh, fost teolog lângă Atanasie, apoi pe bohemul Venzel, secretar al lui Atanasie, asemenea iezuit, cari ambii însă împedecaţi fiind prin normativele iezuitice dela asemenea demnitate, trebuiră să resigneze.

Ioan Pataki 1715—1727.

In sfârşit, la recomandarea curatorilor români Pui şi Raţiu, sprijinită şi de guvernatorul Kornis, urmă rezoluţiunea preaînaltă a împăratului Carol VI din 23 Dec. 1715, prin care *Ioan Pataki* se numeşte de episcop unit cu o dotaţiune de 3000 fl. şi cu titlul de L. B.

Ioan Nemes Pataki din familia nobilă *Giurgiu* dela Horgos-Patak (Valea strâmbă), de unde şi-a luat predicatul de Pataki (Văleanu), dupăce absolvă studiile teologice în Pazmaneum din Viena, şi dela a. 1705 până 1710 pretrecù în colegiul de propaganda fide din Roma, se întoarse de acolo ca preot romano-catolic cu meniţiunea de a propagà catolicismul în Ardeal şi în România. — El deocamdată se aşeză ca pleban romano-catolic (paroh) în castelul din Făgăraş, unde ajungând şi episcop, cu ajutor militar făcù goană fanatică asupra poporaţiunii ortodoxe din oraş şi din district, confiscă bisericile dela neuniţi, între cari şi pe a lui Brancoveanu din Făgăraş — apoi persecută pe preoţii acestora, încât cea mai mare parte din ei trebuiau să fugă vara la munţi, iar iarna pela comunele şi mănăstirile vecine din România.

Ce n'a putut cutropì ca preot misionar, a desolat tot ce mai erà ortodox în ţară acum ca episcop unit omnipotent.

Cu toate acestea el şi prin purtarea sa ca preot catolic compromitat fiind înaintea poporului — mai mult a stricat uniunii prin fanatismul şi duritatea sa, decât o a promovat, şi a lăsat în urma sa mai multe revolte sângeroase a poporului prigonit în cele sfinte, precum a fost opoziţiunea popii Ioan Mailat dela Şona, revolta Românilor din comitatul Hunedorii (1720); a Românilor din ţinutul Abrudului (1727) etc.

Pataki şi după ce fù numit de episcop, dedat fiind cu ceapa dela Făgăraş, rămase şi mai departe cu aşezământul său în Făgăraş, exoperând canonizarea episcopiei unite de Făgăraş şi dotarea ei

cu domeniele Gherla şi Sâmbăta-Beşimbac, ce aveau un venit de 3—4000 fl.

Totuş el având un proces lung cu episcopul catolic Martonffy, carele pretindeà ca episcopul unit să figureze numai ca vicariu subordinat, neadmiţând — cum susţineà — canoanele bigamie în biserică, d'abià la a. 1721 câştigă întărirea papei cu dispens de a trece dela romano-catolici iar la religiunea părinţilor săi, carea erà cea greco-catolică.

El se sfinţì acum de episcop la episcopul unit tocmai din Crişul Croaţiei, şi se înălţă şi la rangul de baron.

El murì în Midi — locul activităţii sale la a. 1727 — cum se zice — între împrejurări suspecte, ca şi predecesorii săi.

Clain-Micu 1729—1751.

După moartea lui Pataki episcopia unită devenì iară mai doi ani vacantă şi pe mâna Iezuiţilor Fitter, apoi Görgei ş. a., cari ca directori ai diecezei, pe lângă doi protopopi vicari, administrau trebile episcopiei vacante. — Directorul Fitter în urma ordinului imperial din 17 Aprilie 1728 convocă pe 15 Nov., 1728 un sinod de vreo 12 protopopi, cari dimpreună cu curatorii civili ai Românilor, Boer şi Hunyadi, precum şi cu iezuiţii Gyalog, Kis, Kolozsvári etc., aleseră de episcop român — ca şi mai nainte — chiar pe iezuitul neamţ Fitter.

Poporul desgustat deja prin ultra papismul lui Pataki, văzând acum, că iezuiţii dau năvală mereu şi se ingerează chiar şi în afacerile sinodali, părăsì cu grămada unaţia, ceeace se vede chiar şi din împrejurarea aceea, că episcopul cel nou Clain se lăudà că a recâştigat pentru sfânta unaţie peste 600 preoţi.

Deşì acum trecuse aproape 30 de ani de când tinerimei române i se deschiseră şcoalele catolice, totuşi nu se află între tinerii români altul mai potrivit pentru scaunul episcopesc, decât clericul din anul al treilea al seminarului iezuiţilor din Târnavia, cu numele Ioan (ca călugăr Inocenţiu) Micu (germanizat prin şcoale în Klein), — originar din comuna Sadu de lângă Sibiiu.

La propunerea directorului Fitter fù Clain la 25 Febr. 1721 numit de episcop al Făgăraşului cu titlul de L. Baron. — El trebuì mai întâi a se călugărì, apoi a se consacrà de arhiereu în mănăstirea Basiliţilor din Muncaciu, şi d'abià la 28 Sept. 1732 fù instalat în funcţiunea sa episcopală.

Deşì om tiner crescut prin institutele iezuitice, episcopul Clain cuprinse totuş de timpuriu situaţiunea cea grea, a dilemei dintre pretensiunile iezuitice şi dintre aşteptările credincioşilor săi, — dară lupta, la care s'a fost angajat în interesul bisericei şi naţiunii sale, trecând peste puterile disponibile, în fine i-a cauzat martiriu.

Intre cele mai folositoare rezultate eluptate de Clain, carele ca episcop și baron intră încă la a. 1733 mai întâi în dieta țării între regaliști, trebue să elevăm cu deosebire schimbul dominiului Gherla — Sâmbăta cu dominiul Blajului, exoperat prin mijlocirea directorului fiscal Petru Dobra. Acest dominiu nu numai că înmulțì venitele clerului pe atunci — la 6000 fl., din cari jumătate pentru episcop, iară cealaltă pentru mănăstirea din Blaj, care a pus fundamentul la institutele de cultură de acolo, — dară înlesnì și trasmutarea episcopiei dela Făgăraș la centrul țării — în Blaj. — Acì Clain la 20 Ianuarie 1738 adunând sinod, acesta votà 25.000 fl. pentru zidirea mănăstirei cu catedrală și școale, — iară în sinodul din 25 Maiu 1738 restrângând competința teologului iezuit, accentuă din nou, că afară de cele patru puncte ale unirii cu papa în celelalte să se conserve ritul oriental. — Aceste hotărîri provocară toată urgia iezuiților asupra lui Clain, care acceleră căderea lui, mai cu seamă dupăce și staturile ardelene porniră ură aprigă în contra lui, pentru întețiții pași ce făcù el spre realizarea diplomelor de uniune din 16 Februarie 1699 și din 19 Martie 1701, și îndeosebi spre egala îndreptățire politică a Românilor. — In respectul acesta însă Clain căzù într'un impas, ce-i zădărnicì ostenelele, adecă el cerù egala îndreptățire politică numai pentru Românii *uniți*, lăsând pe cealaltă parte a națiunii și mai departe în soartea de Parias în țară. Erà natural, că o națiune așà împărțită nu puteà aveà valoare ca una întreagă. — De aceea cum e sfântul așa și tămâia — cum a fost propunerea lui Clain de stângace, așa și rezultatul, căci cu toate că Maria Terezia ordonase (1742) ca Românii uniți să se socotească ca fii ai patriei în sensul diplomelor din a. 1699 și 1701, — totuș dieta țării (dupăce și Clain acolo își revocà protestul său) prin art. 6 din a. 1744 aduse lege întărită apoi și de regină, ca nobilii români să se adnumere la acea națiune politică, de care s'au alipit, adecă la cea maghiară, fără de-a formà o a patra națiune politică în Ardeal, — iară până la Românii plebei drepturile celor trei națiuni politice nu se pot extinde.

Iată la ce ajunseră promisiunile pentru unație.

Intr'aceea reîntorcându-se teologul Petru Aaron dela Roma, (1743) fù îndată și numit de vicar general al lui Clain, care trimise la Roma pe alți teologi: Maior, Caliani și Iacob Aaron. Iezuiții ademenind pe vicarul Aaron în partea lor, laolaltă cu alți denuncianți au dat pâră la curte, că Clain gravitează către Greci, și periclitează unația. Clain chiemat fiind la Viena ad audiendum verbum regium, și spăriat prin pseudo-amicii săi, fugì la Roma, de unde apoi afurisì pe teologul Balog și pe vicarul Aaron; dar

în fine silit fiind și de Papa, resignă dela episcopat, la 10 Maiu 1751, și murì la 22 Septemvrie a. 1768 în Roma.[1]

Pe timpul lui Clain (1744) mitropolitul sârbesc, Șiacabent, îngrijit fiind de lățirea unației, trimise pe pustnicul Visarion în misiune prin Bănat și Ardeal spre a lucrà în contra unației, ceea ce-i și succede de minune, și într'atâta, încât din cei vre-o 600 popi, cu cari se laudă Clain că i-a câștigat, puțini vor fi mai rămas uniți — mai cu seamă dupăce se lățise în popor faima, că Clain d'aceea a fugit că a observat că unația nu e bună.

Interregnul (1744—1751).

In interregnul absenției lui Clain (1744—1751) afacerile bisericei unite le conduceà vicarul Petru Aaron de Bisztra, carele la 1747, deschizând mânăstire nouă, întroduse în ea de călugări pe teologii Silvestru Caliani, Grigorie Maior, Geronte Cotorea și mai târziu pe Atanasie Rednic și a.

Dar dupăce Clain din Roma afurisise pe Aaron și substituise în locul lui de vicariu pe protopopul Nicolae Balomiri, se născuse între ei neînțelegeri, pentru a căror complanare întrevenì și episcopul Olsavski dela Munkács. — După restituirea lui Aaron în oficiul de vicariu, destituitul Balomiri chiemat fiind la Viena ad audiendum, preferì a trece la mânăstirea Argeș, și de acolo în Rusia, unde exoperă întrevenirea diplomatică a împărătesei Elisabeta la Maria Theresia în favoarea ortodocșilor români din Ardeal (1750).

Petru Aaron (1751—1764).

După abzicerea de episcopie a lui Clain, convocându-se sinod electoral pe 3 Nov. 1751, se consideră de episcop fostul vicariu Petru Aaron, Gregoriu Maior și Silvestru Caliani, dintre cari Petru Aaron fu întărit și d'abia la 23 August 1753 sfințit de episcop. In soborul de introducere se alese de vicariu general Cotorea, de asesori consistoriali Maior, Caliani, Rednic, Avram Timandi ș. a.

Episcopul Aaron care în absența lui Clain dela a. 1744—1751 ca vicar conduse trebile diecezane, fù pregătit pentru cariera sa în școalele de propagandă în Roma, și ca atare a vrut să întreacă pe toți antecesorii săi în promovarea unației.

El mărì frequența școalelor inferioare și seminariale, și până la 300 școlari săraci îi provede cu pâne, iar pe seminariști cu

[1] Un nepot de frate cu numele Ion Clain, a fost în Roma până a îngropat pe episcop acolo. După aceea întorcându-se la Ardeal, se făcù protopop în Veneția-de-jos din ținutul Făgărașului. Acì însurându-se a luat de soție pe o fată a lui Ionascu Mone, și a avut și el două fete, una Iuliana măritată Herszenyi, și Ana măritată George Boer din Vaad, care a avut doi copii, pe Stefan și Ana măritată după George Stoica Ionascu, la care am văzut eu crucea de aur, sau aurită cu sfoară verde de mătasă, și o cârje de metal alb.

toate cele trebuincioase; — şi pe lângă toate aceste spese, din cruţări cumpără cu treizeci de mii florini domeniul Kut pentru întreţinerea — cu preferinţă — a institutului seminarial şi a tipografiei restaurate de el.

Aceste merite pentru biserica sa au fost ştirbite prin unele apucături greşite.

Abstrăgând dela aceea, că el — cum se zice — a făcut cauză comună cu Iezuiţii pentru resturnarea lui Clain, — şi că el — acum ca episcop în putere — s'a împotrivit la reîntoarcerea unchiului şi făcătorului său de bine a numitului Clain în patrie; abstrăgând apoi şi dela rivalitatea cea nescuzabilă faţă de acesta, care a mers până într'atâta că pe lângă seminarul lui Clain şi-a înălţat şi el paralel altul al său numit al călugăraşilor, şi alte asemenea fapte de animozitate — d'apoi persecuţiunile cele fanatice asupra neuniţilor au trecut marginile oricărei precauţiuni politice, şi prin şovinismul său de convertire a provocat tocmai contrarul.

Cu asistenţă civilă şi militară Aaron închide bisericile neuniţilor, pe preoţii lor îi arestează şi-i torturează, silindu-i să primească unaţia, la din contră bisericile se predau uniţilor şi pe preoţi îi dă pe bastonul solgăbirăilor; — mănăstirile ortodoxe le ardeà şi pe călugării îi alungă peste frontiera ţării; pe călugării Sofronie dela Ciora şi pe Molnar dela Sadu pentru apărarea credinţei ortodoxe îi prinse şi lui Molnar îi tunse şi barba — numindu-l *Tunsu*. Pe Saşi fiindcă nu-i dă asistenţă să persecute pe neuniţi din fundul regiu îi pârî la Curte, — iară la înfiinţarea graniţei militare silià pe Români, ca cu primirea armelor să primească şi unaţia, acăţând popilor puşca de gât cu mâna sa proprie şi preasfinţită. Indeosebi la sugrumarea revoltei Năsăudenilor din a. 1763 pe lângă comandantul suprem Bukow asistă în persoană şi episcopul Aaron.

Ca să cocoloşească netrebnicia aceasta proselitistică, Bariţiu în Istoria Transilv. I p. 394 susţine, că grănicerii dela Năsăud deaceea s'ar fi revoltat, că n'au vrut să pună jurământul de a se luptà şi pe apă. Nu ştiu de unde până unde aruncă Bariţiu gluma aceasta ţigănească pe bravii grăniceri dela Năsăud, pentrucă din toate actele referitoare la această afacere publicate chiar de Bariţiu în amintita sa istorie transilvană şi aici reese, că cauza revoltei n'a fost alta decât că n'au voit ca pe lângă arme să primească şi unaţia.

Toate aceste atacuri şi siluiri proselitistice aducând pe oameni la desperaţiune au trebuit în fine să provoace cea mai aprigă acţiune din partea neuniţilor.

Apelul dela mitropolia din Carloviţ către Românii ortodocşi din Ardeal din a. 1751, ca să ceară episcop ortodox în combinaţiune cu propoveduiturile lui Visarion, Sofron, Molnar, Mailat şi a., aprinseră focul de apărare al neuniţilor. Ei începură a scoate şi a gonì pe popii uniţi — şi a reocupà bisericile; de acì bătăile între uniţi şi neuniţi se înnoiau zilnic şi nici autorităţile publice nu mai erau în stare de a face ordine în haosul acesta tenebral.

In fine la propunerea liberalului cancelar Kaunitz, regina se învoì a se dà neuniţilor din Ardeal un administrator episcopesc în persoana episcopului din Buda Dionisie Novacovics, prin ceeace Românii neuniţi din Ardeal au câştigat o bază legală de vieaţă apertă. Disputele ce au trebuit să urmeze la întrebarea, că cari se ţin acum de episcopul unit Aaron, şi cari de cel neunit Novacovici, provocară necesitatea conscripţiunii din a. 1762 — din care iese că uniţi au fost 2250 preoţi cu 25232 familii în 521 biserici, iar neuniţi preoţi 1365 la 128,658 familii în 1366 biserici. Pe baza acestor date numărul sufletelor se socotì încă de atunci la uniţi numai cu 116,958, iară la neuniţi cu 444,219.

Petru Aaron murì la 25 Febr. 1764, lăsând prin testamentul său din 1758 toate ale sale clerului.

Atanasie Rednic (1764—1772).

Atanasie Rednic, nobil de Gyulafalva (Giuleşti) în Marmaţia, făcuse studiile sale filozofice şi teologice în Viena, şi de aceea el nu treceà de aşa mare papist ca colegii şi concurenţii săi, Maior, Calliani şi ceilalţi crescuţi în sinul maicei Roma. Tocmai pentru aceea toţi aceştia, îndată dupăce Aaron închisese ochii, încercară a-l delăturà pe Rednic din vicariatul în care-l lăsase Aaron, şi-i întindeau mrejele de a-l împiedecà din calea către episcopie.

Acì se potriveşte proverbul că rivalitatea între cei învăţaţi e mai proastă decât a proştilor.

In strâmtoarea aceasta Rednic comite greşeala cea prejudicioasă, că apelă la jurisdicţiunea primatelui Barkoczy, carele nu numai că îl întărì în vicariat, dară îi pregătì şi calea la numirea lui de episcop, cu toatecă la sinodul electoral din 1764 el întrunì numai 9 voturi faţă de 90 ale lui Maior, 72 ale exilatului Inocenţie Clain şi 16 ale lui Silvestru Calliani.

In contra acestei numiri, revoltându-se mai tot clerul, acesta a protestat şi remonstrat nu numai la curte, ci şi la papa cerând înapoi pe Clain.

Dară Rednic ajuns odată pe scaunul episcopesc a purces cu varga de fier în contra tuturor protivnicilor săi, exoperând arestarea lui Maior ca a capului revoltei şi exilarea lui în mănăstirea Munkács, de unde scapă numai cu ocaziunea vizitării

lui Iosif II. (1771), — şi împrăştiind pe ceialalţi ca făina orbului prin toate părţile diecezei, pânăcând ei pocăindu-se fuseră iertaţi. In locul acestora el ridică altă generaţiune la însemnătate, precum a fost Ignatie Dorobanţ, pe care l-a denumit cartofilax şi vicariu, pe Samuil Clain de eclesiarh şi prefect de mânăstire, şi pe alţi asemenea călugări din cari compune consistorul său.

In numirea lui Rednic s'a înşelat tare toată ceata iezuitică, pentrucă el nu numai păzeà cu rigurozitate rânduelile bisericii răsăritene şi nu suferea nici cea mai mică latinizare, nici în hainele bisericeşti, nici în ceremonie şi nici în alte afaceri rituale, dară încă şi Papii dela Roma i-a scris, că afară de cele patru puncte ale uniunii — uniţii nu cunosc, nici soborul dela Trident, nici alte canoane ale apusului. Prin aceasta repară întrucâtva pasul greșit la Barkoczy, și primirea episcopatului afară de ternariu.

Sub Rednic, carele se îngrijeà mai mult de conservarea, decât de lăţirea forţată a unaţiei, şi erà mai mult ocupat cu exerciţiile sale ascetice, decât de a conturbà exerciţiile religioase ale altora, Românii neuniţi, cari acum se puteau grupà pe lângă administratorii episcopiei neunite Novacovici şi după acesta Chirilovici, au avut mai puţin de a suferì decât sub predecesorii lui, ceeace proveneà şi deacolo, că acum mai slăbise şi presiunile de sus.

Maria Theresia până erà mai tinără şi intimidată în conştiinţa sa prin iezuiţi, că ea ca regină e responsabilă înaintea lui Dumnezeu pentru tot supusul ei, care nu erà catolic sau cel puţin unit, lucrà cu pasiune deosebită pentru extirparea acatolicilor. Dară mai târziu, — dupăce se încunjurase cu sfetnici mai deştepţi şi mai liberali — precum erà pe lângă cancelarul Kaunitz ş. a. chiar şi fiiul său Iosif al II-lea, începù şi ea a fi mai tolerantă şi în cele religioase.

Atanasie Rednic murì în 2 Maiu 1772, lăsând toate ale sale seminarului.

In anul morţii lui Rednic numărul neuniţilor ajungeà la 558,076, va să zică cu 113,857 mai mult ca în a. 1762 (v. stat. Marienburg).

Gregorie Maior (1772—1782).

Gregorie maior, nobil de *Tusnad-szarvad*, şi-a încheiat studiile teologice la Roma, de unde reîntorcându-se plin de darul duhului papal, fu prin episcopul Aaron călugărit şi luat între consistorialişti.

După căderea sa faţă de Rednic fu internat în mănăstirea dela Munkacs, de unde cu binevenita ocaziune a vizitării împăratului Iosif al II-lea scăpă, nu fără de oarecare aureolă de martir înaintea uniţilor.

Cu moartea lui Rednic partida contrarie ridicându-şi capul sus şi tare în sinodul electoral din 25 August 1772 alege pe Maior în candidaţiunea de episcop cu o maioritate impunătoare faţă de concurenţii săi Ignatie Dorobanţ şi Iacob Aaron, în urma căreia curând se şi întări şi se sfinţi de episcop în curtea imperială prin episcopul Sidnitzei din Croaţia, primind dela împărăteasa cruce, inel şi titlu de Excelenţă.

El mai avù şi norocul, că în urma ştergerii iezuiţilor prin decr. din a. 1773, scăpă şi de teologul din coaste pentru totdeauna. La 1774 Maior trimise în colegiul de propagandă fide pe George Şincai şi pe Petru Maior, cari apoi dimpreună cu contemporanul Samuil Clain eşiră literaţi celebri ai Românilor.

Cât de tare se înrădăcinase râvna de latinizare în Maior pe câtă vreme fù la Roma, — se vede şi din aceea, că el la consacrare de episcop pretinde dela consacratorul Bazsiskovici, ca să încalţe călţuni şi să tragă mănuşile ca la catolici, ceeace acesta denegă sub cuvânt, că ritul grecesc nu cunoaşte aşa ceva.

Maior îndată ce ocupă scaunul episcopal, se şi grăbì a vizità mai întreagă dieceza sa, îndemnând şi silind pe creştini de a întrà în sinul singur mântuitoarei credinţe catolice unite, prin ceeace armistiţiul proselitismului de sub Rednic se conturbă într'atâta, încât erà să izbucnească din nou flacăra luptei între uniţi şi neuniţi.

Dar între ideile liberale, cărora Iosif II le deschise poarta, nici Maior nu mai puteà găsì teren mănos pentru proselitismul său.

La din contră el, pentrucă s'a contrariat decretului de toleranţă, pe care stomacul său cel ultramontan nu-l poate mistuì, căzând în disgraţia împăratului Iosif, trebuì să resigneze din postul său (vezi Ist. bis. de B. Raţiu pag. 297) şi retrăgându-se în odihnă la Alba-Iulia, reposă acolo la a. 1785. Afară de exoperarea unor stipendii pentru clericii de Sta Barbara mai avù şi meritul, că regulă distribuirea pânei la 200 de studenţi — chiar în contul celorlalte fonduri diecezane. Altcum el prin testamentul său din 24 Dec. 1784 împărţì averea sa în nenumărate legate mărunte la cler, parte la neamuri.

Ioan Bobb (1782—1832).

Ioan Bobb, nobil de *Kápolnok Monostor*, născut în Ormani la a. 1739, după absolvarea studiilor gimnaziale şi filozofice la iezuiţii din Cluj fù prin Rednic primit ca noviţ în mănăstirea din Blaj (1765), dar neputând suportà — om debil de piept — rigoarea ascetică introdusă de Rednic la călugări — după o pauză până la a. 1744 episcopul Maior îl trimise la iezuiţii din Ternavia pentru studiile teologice, de unde întorcându-se la Blaj, acì se preoţi, şi după oarecari funcţiuni ca atare în fine la a. 1779 ajunse protopop în Maros-Vásárhely.

După resignarea lui Maior din episcopie la 12 August 1782, ţinându-se sinod electoral se aleseră între cei trei primi candidaţi vicarul Ignatie Dorobanţ cu 63, prepozitul orădan Iacob Aaron cu 57, şi Ioan Bobb cu 37 voturi.

Cu toată superioritatea culturală a celor doi primi candidaţi, pe lângă cari Bobb întrà mai mult numai ca figurant în candidaţiune, împăratul Iosif II, care după ştergerea mănăstirilor nu prea simpatizà cu călugării, — la 21 Oct. 1782 numì pe Bobb de episcop. El fù prin Maior sfinţit la Blaj în 6 Iunie a aceluiaş an, dela care începând guvernă biserica unită mai o jumătate de secol.

Intocmai ca şi Maior, Calliani ş. a. faţă de Rednic, aşa şi faţă de Bobb se revoltară în simţul lor de superioritate culturală mai mulţi bărbaţi ai bisericei unite, pe cari Bobb sub titlul de reducerea călugărilor din mănăstire, de fapt însă ca să scape de incomoditatea lor, i-a depărtat dela sine. Aşa pe Samuil Clain, istoricul şi traducătorul Bibliei, care trebuì să-şi încheie vieaţa ca revizor de cărţi în Buda în braţele lui Şincai 1806; aşa pe Gheorghiu Şincai, directorul şcoalelor, carele a trebuit să ia lumea în cap cu cronica sa în spinare ajungând ca instructor la copiii contelui Vass în Ungaria superioară, unde a şi murit 1814; aşa Petru Maior de Dicső-Szt-Mărtin, istoricul şi linquisticul cel renumit al Românilor încă şi-a petrecut zilele ca revizor în Budapesta, unde murì la a. 1821.

Cu toate că Bobb n'a fost crescut în propaganda dela Roma şi că el se făcù episcop tocmai pe când împ. Iosif II deschise porţile liberalismului şi în biserică, totuşi lui i-au fost destul şcoalele iezuiţilor de aici, ca să-l înstrăineze de aşezămintele bisericei răsăritene, şi să-l apropie tot mai tare de latinizare.

In locul sistemei sinodale el creă Capitlu cu canonici ca la catolici[1] şi organiză şcoalele de sus până jos după sistemul iezuiţilor.

El luând în arândă pe un bagatel (de 6000 fl.) toate bunurile mănăstireşti şi seminariale cât trăì, folosì venitele cele mari mai cu seamă pentru convertirea comunelor la unaţiă, exoperându-le pe locurile fiscale şi comunale dotaţiuni în porţiuni canonice, zidind biserici pentru uniţi chiar şi prin comunele, unde până atunci nici vorba nu erà de ei, etc.

Pe timpul lui Bobb se întâmplà şi aceea, că în urma decretului imperial din 30 Sept. 1783 se numiră de episcopi neuniţi în permanenţă mai întâi Gedeon *Nichitici* (1783—1788); — apoi Gherasim *Adamovici* (1789—1796) care dimpreună cu Bobb

[1] Intre canonicii din Blaj figurează multe nume de familii distinse precum: *Caianu, Meheşi, Para, Filipanu, Nobili* (Nemeş), *Vaida, Pop, Stoico, Leményi, Crainicu, Raţiu, Nemeş, Alutanu, Boieriu, Albini, Barna, Popoviciu, Cipariu, Sereni, Papfalvi, Fekete, Chirila, Manu, Pamfiliu, Antonelli, Moldovan* ş. a.

subscriseră şi înaintară petiţiunea naţională — cunoscută sub numirea de «Suplex Libellus» — la dieta transilvană din 1791 pentru egala îndreptăţire a naţiunii şi confesiunilor române, — care însă — dupăce Bobb în dietă — în loc să o sprijinească — o declară de «*foetus quorumdam inquietorum ingeniorum,* nu putù aveà alt rezultat, decât că dieta îndrumă pe uniţi la art. 6 din a. 1744, iar pe neuniţi la art. 60 din a. 1791. După fiascul acesta — Bobb, precum zice Papiu Il. (Ist. rom. I. 91) nu-şi mai sfarmă capul cu cauza naţională, — iar la sinodul ce a trebuit să-l ţină la porunca Primatelui în a. 1821 spre îndreptarea năravurilor, Bobb îşi descoperì părerea, că spre îndreptarea năravurilor rele seminarul uniţilor să se împreune cu al catolicilor din Alba-Iulia şi amândouă să se transpună la Cluj, la ce sinodul naturalmente nu se învoì.

Bobb murì în a. 1830.

După moartea lui Adamovici (1796) episcopia neuniţilor, rămase vacantă 14 ani până ce la 1 Oct. 1810 fù ales episcopul Vasilie Moga, pe lângă instrucţiunea din 21 Dec. 1810, care în 19 puncte legà activitatea episcopului ortodox în favoarea progresării Unaţiei.

După această instrucţiune se poate lesne explicà cum de neuniţii dela a. 1810 până la moartea lui Moga au putut pierde peste 124 comune bisericeşti; [1] şi cum dela o majoritate de 438,846 suflete faţă de uniţi pe timpul lui Rednic şi Maior neuniţii dela a. 1844 înainte de moartea lui Moga rămaseră în minoritate cu 65,304 suflete. [2]

Ioan Leményi 1832—1850.

După moartea lui Bobb la doi ani în 15 Maiu 1832 a fost ales de episcop unit al Făgăraşului *Ioan Leményi* nobil de Leményi, cu o majoritate impunătoare de 179 voturi, faţă de 20 ale lui I. Alpini, şi de 8 voturi ale lui Todor Pop. După consecrarea la Oradea-mare fù instalat în 14 Iulie 1832 la Blaj.

---

[1] După o socoteală aproximativă scoasă din şematismele diecezelor unite reiese că:

1. Pe timpul episcopilor Nikitici şi Adamovici, apoi sub vacanţa de 14 ani peste tot dela 1782 până la 1810 s'au pierdut în favoarea lui Bobb 44 comune.
2. Pe timpul lui Moga dela a. 1810 până la moartea lui Bobb în a. 1830 a câştigat acesta 92 comune.
3. Dela moartea lui Bobb până la moartea lui Moga 1830—1845 a câştigat Leményi... 32 comune.
4. A mai câştigat Leményi dela Şaguna 1846—1848... 5 comune.

Suma 173 comune trecute dela neuniţi la uniţi.

[2] La a. 1772 (după Rednic) au fost neuniţi 558,086 iar uniţi 119,230. La 1832 crescuse numărul neuniţilor la 611,325 iar uniţilor la 505,000, prin urmare vedem o creştere la uniţi de 386 ,000, iar la neuniţi numai de 53,249.

La a. 1844 erau uniţi 688,088
neuniţi 622,784.

Prin urmare uniţii erau deja în preponderanţă cu 65,304 suflete.

Leményi n'a ieşit din şcoala propagandei, ci şi-a făcut studiile gimnaziale în Cluj, iar cele teologice în Oradea-mare.

De aceea el în loc să-şi bată capul cu apologìi dogmatice şi iezuitice, s'a ocupat cu partea practică a intereselor bisericei sale, — precum: cu restaurarea cea pompoasă a catedralei şi a castelului rezidenţial, a tipografiei şi a altor recerinţe moderne. El — ce e drept — n'a negles datorinţa sa arhierească de a face vizitaţiuni canonice prin toată ţara, dar cu toată câştigarea unor suflete pentru unaţiă, el a trăit în armonie frăţească cu episcopul Moga († 1845), cu care a fost înaintat petiţiunile naţionale la dietele Ardealului din a. 1834 şi 1842, — însă fără rezultat!

Cauza acestui fiasco se poate atribuì nu numai încăpăţinării staturilor şi ordinelor ardelene, cari nu voiau odată cu capul nici cea mai mică schimbare în constituţiunea cea tiranică pentru Români a ţării, ci şi defectuosităţii şi îndeosebi abaterii acestor petiţiuni dela cererile din a. 1791.

Anume petiţiunea din a. 1834 devalvă la o cerşitorie de patru puncte: 1. concivilitate, 2. liber exerciţiu religios, 3. congruă şi 4. cultura plebei.

Iară petiţiunea din a. 1842 restrânge gravaminele naţionale numai la fundul regiu în contra Saşilor (adecă voiau a tăià coada cânelui numai câte-o bucăţică, să nu doară prea tare).

Leményi a luat parte ca regalist şi la dieta din a. 1847/8, în care s'a fost decretat limba maghiară (în locul celei latine) de oficioasă — şi s'a încochialat legea cea nenorocită pentru urbariu.

Legile acestea — ce atacau existenţa Românilor au provocat nemulţămirea şi insurecţiunea dela a. 1848/9.

Leményi a luat parte la adunarea cea mare a Românilor din câmpul libertăţii din 15/2 Maiu 1848 laolaltă cu Şaguna ca preşedinţi, şi fù destinat a conduce deputaţiunea naţională la dieta din Cluj.

Leményi crescut mai mult ca magnat unguresc decât ca popă românesc, din această ţinută a provocat foarte multe neplăceri nemeritate din partea profesorilor şi a clericilor cu scandalosul lor proces din a. 1843—1846. Aceste neînţelegeri şi ţinuta lui politică în mişcările din a. 1848/9 au influinţat abzicerea lui din episcopie la a. 1850; † 1861.

Osemintele lui trebuie să odihnească în pământ străin la Simering, că între ai săi nu i s'a dat loc.

Alexandru Sterca-Suluţiu (1850—1867).

După resignarea lui Leményi se făcù alegere de episcop în 16 Sept. 1850, la care reuşì vicarul Silvaniei, Alexandru Sterca Şuluţiu cu 96 faţă de Alutan cu 79 şi Papfalvi cu 12 voturi. — Şuluţiu fu întărit de episcop al Făgăraşului la 18 Nov. 1850, con-

sacrat în Oradea-mare prin episcopul Erdélyi și instalat în Blaj în Sept. aceluiaş an.

Alexandru Sterca-Suluțiu nobil de Kerpenyes (Cărpinișiu de lângă Abrud), a fost născut în Abrud la a. 1794, și-a făcut studiile gimnaziale şi teologice în Blaj, şi din preot și protopop al Bistrei ajunse vicariu foraneu al Silvaniei.

Cu aceste studii modeste şi din lipsa mişcării sale în cercuri sociale mai înalte rămase ca preot pe sate — puţin cunoscut până la adunarea naţională din 15 Maiu 1848. Atunci în câmpul libertății Şuluţiu se strecură la tribună cu propunere, ca Românii pe viitor să nu se mai numească Oláh și Wallach, la care adunarea erupse în aplauze, și popularitatea lui Şuluţiu erà eluptată.

Pe lângă această popularitate improvizată, și pe lângă împrejurarea, că elementele cele mai eminente ale clerului tiner din ansa procesului cu Leményi (1842—46) trecuseră în statul civil, biserica unită pe la anul 1850, nu găsì alegere mai bună de episcop, decât a lui Şuluţiu.

In adunarea naţională din 15 Maiu 1848, la p. 2 al hotărîrilor aduse, s'a proclamat restaurarea mitropoliei române şi în punctul 3-c al petiţiunii generale a Românilor din 25 Februarie 1849 s'a pretins un cap bisericesc pentru toţii Românii fără de-a distinge, că pentru uniţi sau neuniţi.

Ei dar ministrul de culte, contele Thun în sentimentele sale ultramontane (catholice) — îndată a și întrebat, că ce mitropolie vor Românii? Unită sau neunită? Cea din urmă nu se poate până nu se va deslegà chestiunea separării dela Sârbi, — iară pentru cea dintâiu e de lipsă a se face cerere separată, ceeace a și urmat în 5 Sept. şi 19 Sept. 1850 subscrise de Cipariu, Laureanu, Maiorescu şi Bărnuţiu, la care și urmă în grabă deja la 12 Dec. 1850 rezoluţiunea prealabilă, — iară după canonizarea mitropoliei unite de Alba-Iulia în 26 Nov. 1853, mitropolitul Şuluţ fù ca atare instalat la 28 Oct. 1855 sub auspiciile concordatului din 18 August 1855.[1]

Şuluţiu erà un bărbat nobil, simpatic și cu multă râvnă pentru binele naţiunei române şi îndeosebi pentru biserica sa până la ultraism, ce-l adusese în dese conflicte și neplăceri atât cu regimul statului, cât și cu capul bisericii ortodoxe — Şaguna.

In respectul politic el desconsiderând disproporţiunea dintre puterea statului și a naţiunei române, voià să forţeze pentru aceasta drepturi într'o măsură ce după convingerile bărbaţilor dela

[1] In rezoluţiunea altisimă din 12 Dec. 1850, publicată la 23 Febr. 1851 în Sieben-Bote Nr. 35 se zice, că Majestatea Sa s'a îndurat a îngădui reactivarea Arhiepiscopatului gr.-cath. dela Alba-Iulia etc.

Reactivarea presupune ceeace a existat; dară însuși episcopul Pataki declară, că o mitropolie greco-catholică de Alba-Iulia n'a existat canonizată de Papa.

putere ar fi periclitat statul. De aceea el devenise persoana ingrată la locurile mai înalte.

In privinţa bisericei sale gr.-catolice el asemenea ar fi vrut fără considerare la celelalte biserici, ce o înconjură — să o extindă peste toţi Românii.

Aşa d. e. el atât în cuvântarea sa de instalare ca episcop din a. 1851, cât şi în pastorala din a. 1855 dată ca mitropolit nou, pretindeà ca toţi Românii dela Tisa până în Marea-neagră şi dela Carpaţi până în Thesalia să se facă uniţi, că asta ar fi şi voia împăratului. El susţineà şi acum sus şi tare că toate prerogativele uniţilor faţă de neuniţi ar aveà valoare şi mai departe. El pretindeà că numai Blajul are dreptul de a tipărì cărţi bisericeşti — şi pentru neuniţi. El nu acceptà propunerile de reciprocitate ale lui Şaguna din a. 1861 în privinţa căsătoriilor, trecerilor, şi a şcoalelor comune ş. c. l. [1]. Dar capacul la astea toate şi la multe altele, ce nu mai sunt demne de înşirat, a pus enciclica din 31 Dec. 1866 Nr. 1745, prin carea — afurisind pe Şaguna ca pe un vânzător de neam, — îl scoate din sinul naţiunii române.

Ce-l poate încâtva scuzà pe Şuluţiu de această necolegialitate faţă de Şaguna, este, că nu a lucrat el singur acea enciclică memorabilă, — ceeace se vede din stil, — ci numai o a subscris-o precum i-a plăcintat-o nişte tineri cari de abià ieşise din propaganda dela Roma. Lui Şuluţiu i-a părut rău mai târziu că a subscris acel pamflet. Mai vine acì de considerat şi împrejurarea instigătoare, că mitopolitul Şuluţiu erà de o constituţiune debilă şi morboasă, ceeace îl împiedecà mult de a priveghià el toate şi de a controlà pe oamenii ce-l înconjoară. De aici se explică şi daunele cele multe, ce le comiteau diregătorii săi, cari devastară pădurile, iară focul pentru coacerea pânii în curte îl întreţineau cu aprinderea actelor din arhivul cel vechiu al metropoliei de Alba-Iulia, o pagubă ireparabilă pentru naţiune.

Starea lui sanitară a contribuit mult şi la aceea, că el ţineà casă simplă şi parsimonia sa proverbială i-a făcut posibil, ca din cruţări şi din cametele dela despăgubirea urbarială după moşiile clerului, să cumpere domeniul Spring, să se facă însemnata fundaţiune şuluţiană, pentru cler şi pentru stipendiarea tinerimii studioase.

El e laudabil şi meritat pentru râvna sa cea mare, cu care participà adeseori şi ca bolnav la toate adunările politice şi culturale câte le-am avut românii pe timpul vieţii sale, despre cari va aveà a tractà istoria naţională, îndeosebi.

[1] Intr'un discurs cu Şaguna, Şuluţiu zise acestuia: «E lesne frăţinătăţii Tale, că n'ai pe papa pe cap ca mine, ci eşti singur papă peste neuniţi». La acestea îi răspunse Şaguna: «Ba e lesne frăţiei Tale că ai pe papă la spate carele te apără; dar eu, săracul de mine, n'am pe nimenea cine să mă apere!»

Mitropolitul Şuluţiu a murit în 7 Septemvrie 1867 fără de a fi putut converti pe toţi Românii de pe faţa pământului la unaţie.

Ioan Vancea de Buteasa (1868—1892).

De următor în scaunul arhiepiscopal şi mitropolitan din Blaj fu la 11 August 1868 ales episcopul Gherlei: Dr. Ioan Vancea cu 59 voturi faţă de vicarul capitular T. Cipariu cu 49, şi de canonicul Ioan Fekete-Negruţiu cu 36 voturi.

Ioan Vancea, nobil de *Buteasa* (Butyaszsza în Chior), născut la a. 1820 în Vasad (Bihor), absolvă studiile gimnaziale în Oradea-mare, iară cele teologice în Viena, unde obţinù şi gradul de doctor în teologie. El cu o purtare nobilă a prezentat foarte cuviincios biserica sa, fără de a jignì sau conturbà mult pe celelalte. El cu energia proaspătă a abandonat îndată abuzurile vechi şi a cores defectele ce le-a aflat încuibate atât în curia arhierească, cât şi în afară, servindu-se într'ajutor de factorii constituţionali ai bisericii orientale prin conchiemarea sinoadelor ţinute la a. 1872 şi 1882 precum şi a altor conferinţe din cler şi din statul civil.[1]

El pe lângă o mână deschisă pentru toate ajutoarele neapărat trebuincioase pentru biserici şi şcoli, — cu ceealaltă mână a ştiut şi cruţà adunând atâta avere, încât a putut ridicà şi unele instituţiuni nouă, precum: preparandia pedagogică, fundaţiunea pentru văduvele şi orfanii preoţilor, ridicarea internatului de băieţi şi a şcoalei superioare de fete ş. a. spre a căror susţinere a testat averea ce i-a mai prisosit, între care şi domeniul Sân-Miclăuşiu lăsat arhidiecezei pentru ajutorarea clerului şi a studioşilor. El repausă în 31 Iulie 1892.

Victor Mihalyi de Apşa 1892.

După moartea lui Vancea se alese de arhiepiscop şi mitropolit gr.-cat. român — la Dumineca Tomii 1893 — episcopul Lugojului *Victor Mihalyi* cu 82 voturi faţă de 49 voturi ale lui I. M. Moldovanu şi 36 voturi ale lui I. Rusu.

Victor Mihalyi nobil de Apşa, născut în Iood (Mármaros) la 19 Maiu 1841 ca fiu al septemvirului Gabriel Mihalyi,[2] şi înaintat în studii până la doctoratul de teologie în Roma, fù favorit de o creştere eminentă atât bisericească cât şi socială, care prognosticează pentru biserica sa şi pentru naţiunea română cele mai sperative rezultate.

† **_Ioan cav. de Puşcariu._**

(Sfârşitul va urmà).

[1] Dacă însă se adevereşte ce s'a scris mai târziu despre Vancea, de ce eu nu sunt convins deplin, că el în sinoade secrete, la cari au chemat numai persoane eclesiastice, anume designate, a primit nu numai actul unaţiei al lui Athanasie, dară chiar şi infalibilitatea papei, apoi trebuie să reflectăm, că prin aceea Vancea n'a făcut nici mai mult nici mai puţin, de ce au făcut predecesorii săi, cari uniţi cu biserica romano-catolică s'au fost legat a primì, mărturisì şi crede tot, ce crede, mărturiseşte şi primeşte aceea.

[2] Acesta a fost coleg al meu la Curia judicială supremă în Budapesta.

„SFÂNTUL ARGARIU“.

— Un obiceiu religionar superstițios. —

Intre multe obiceiuri religionare, ce se află la poporul nostru, se află şi obiceiuri superstiţioase, ca la toate popoarele, și între obiceiurile din urmă se află şi aşanumitul «Sfântul Argariu», respective «Cetirea Sfântului Argariu». Cetirea aceasta, precum sunt informat, se face mai cu seamă pe la Sighişoara şi în Bănat. Argariul acesta constă pe la Sighişoara dintr'o făşie de pânză în lungime de 8—10 metri, iar în lăţime de 10 —15 centimetri; pe făşia aceasta, şi pe o parte şi pe alta, se află lipită hârtie albă de scris, pe care pe o lature, după începutul obicinuit la rânduielile rituale, sunt scrise Troparele Sfinţilor, făcându-se începutul cu: Mântuieşte Doamne poporul tău, iar pe ceealaltă parte Condacele lor, făcându-se încheierea cu o rugăciune; făşia aceasta este inrotulată pe un sul de lemn, de pe care desfăşurându-se, se face cetirea. Se zice, că pe la Sighişoara Argariul acesta se ceteşte mai cu samă bolnavilor epileptici, aşa, că bolnavul îngenunchează înaintea preotului, iar preotul punându-şi epitrahilul în grumazi, pune celalalt capăt al epitrahilului pe capul bolnavului, apoi desface pe rând Argariul de pe sul şi ceteşte mai întâi Troparele, apoi înfăşurând Argariul înapoi pe sul, ca să vină Condacele deasupra, iar îl desface pe rând şi ceteşte. Condacele se încheie cu cetirea rugăciunei. Pentru cetire preotului i se plăteşte.

Nu am văzut încă nici un exemplar din Argarele de pe la Sighişoara, dar am înaintea mea un Argariu din Bănat, care se deosebeşte însă de acela prin aceea, că numai pe o lature a pânzei este lipită hârtie, iar cealaltă lature este liberă, şi aşa e scris numai pe o lature a rotulului, apoi că pe aceasta nu sunt scrise Tropare şi Condace, ci altfel de cântări şi rugăciuni, şi în urmă, că între cântări şi rugăciuni se află pictate diferite iconiţe de conţinut religios.

Iată cum se prezintă acest Argariu din Bănat, aflător în posesiunea mea: El constă din o făşie de hârtie albă lipită pe hârtie roşie, iar aceasta lipită pe o făşie de pânză albă, în lungime de 2·55 metri şi lată de 6 centimetri. Sfârşitul de sigur îi lipseşte, căci pânza e ruptă prin sfârticare. Intre cântări şi rugăciuni se află pe el 11 iconiţe, pictate destul de binişor, în diferite colori.

Iconiţele sunt pictate cu capul cătră începutul Argariului, premergându-le titlul scris la toate cu tintă roşie şi urmându-le textul cântării ori rugăciunei scris la unele cu tintă neagră, la altele cu tintă roşie şi la altele cu tintă verde. Intreg textul e scris cu litere cirile. Sul nu ştiu să fie avut, dar i-am făcut eu dimpreună şi o cutie de lemn cu capac, pentruca să se poată păstrà mai uşor.

In cele următoare voiu descrie iconiţele şi voiu reproduce cântările şi rugăciunile aşa dupăcum urmează una după alta.

1. *Sfânta Troiţă. Iconiţa* reprezintă pe Tatăl şi pe Fiul şezând pe nori şi cu picioarele răzimate pe pământ. Iar pe Duhul Sfânt sburând deasupra lor în chip de porumb alb, cu capul în jos, spre Tatăl şi spre Fiul. Tatăl are aureolă triunghiulară în jurul capului, iar Fiul rotundă. Cu mâna dreaptă ambii binecuvintează, iar Fiul cu mâna stângă ţine răzimată de umăr o cruce, mai lungă decât corpul. Tatăl ţine mâna stângă aşezată pe genunchele dela piciorul stâng, şi reprezintă o figură de om bătrân cu păr şi barbă albă, iar Fiul o figură de bărbat mai tinăr cu păr şi barbă castanie bifurcată. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă verde, dar acum atât e de spălăcită, încât afară de cuvintele — miluește-ne pre noi, că tu eşti... Amin — nu se poate descifrà.

2. *Rugarea în grădină a D. Hrs. Iconiţa* reprezintă pe Iisus Hristos rugându-se în genunchi în grădina Ghetsimani înainte de patima sa. Mânile îi sunt împreunate la rugăciune cu degetele încleştate unele într'altele şi ridicate numai până în dreptul inimei, iar cu faţa priveşte sus la cer spre stânga, unde i se arată o cruce culcată pe un potir. *Rugăciunea* e scrisă cu tintă roşie şi are următorul cuprins: O Dumnezeule vecinice şi împărate a toată făptura, iartă-mi păcatele cele făcute cu lucrul, cu gândul şi cu cuvântul; curăţeşte Doamne smeritul meu suflet de toată spurcăciunea trupului şi sufletului, ca să plac iară Sfântului tău nume, şi să calc vrăjmaşii ceice mă luptă, şi mă izbăveşte Doamne de gândurile cele deşarte, care mă spurcă.

3. *Răstignirea D. Hristos. Iconiţa* reprezintă o cruce mare de lemn cioplită în patru dungi, pe care e răstignit Iisus Hristos, cu cunună de spini pe cap şi peste mijloc încins cu o pânzătură albă. Din ranele cuelor dela mâni şi dela picioare îi curge sânge, iar deasupra capului îi este înfiptă inscripţia cu motivul osândirei: I. N. Ţ. I. = Iisus Nazarineanul Ţarul (Impăratul) Iudeilor. Pi-

cioarele ambele îi sunt țintuite deosebit și cu talpele se razimă pe o bucată de lemn întărit pe cruce. La dreapta și la stânga crucii în dreptul mijlocului corpului lui Iisus se află soarele și luna întunecate în coloare roșie închisă, cum se zice în sânge. Hristos are corpul plecat la dreapta și ochii închiși; deci e mort; iar cu sulițe a fost împuns în coasta dreaptă. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă verde și are următorul cuprins: Intru numele Tău Doamne Iisuse Hristoase Dumnezeul meu, cela ce te-ai răstignit cu trupul, cu pace mă voiu culcà; voiu adormì și mă voiu odihnì, că Tu însuți spre nădejde m'ai sălășluit, binecuvântându-mă mă miluește și vieață vecinică îmi dăruiește. Amin.

4. *S. Impărați Const. și Elena. Iconița* reprezintă în mijloc o cruce mare de lemn, cioplită în patru dungi, stând la dreapta ei împăratul Constantin cu schiptrul în mâna dreaptă, iar la stânga mamă-sa împărăteasa Elena cu schiptrul în mâna stângă. Impăratul Constantin are mitră arhierească pe cap, iar împărăteasa Elena coroană împărătească, apoi în grumazi fiecare are epitrahil, iar peste epitrahil mantie împărătească, și în urmă împăratul Constantin cu mâna stângă și împărăteasa Elena cu mâna dreaptă prind crucea, ca să stee ridicată în sus. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă roșie și are următorul cuprins: Slavă ție Dumnezeul nostru, slavă ție. Cugetând la ziua cea înfricoșată, îmi plâng faptele mele cele rele, neștiind cum voiu răspunde celui fără de moarte împărat; pentru aceasta strig, preamilostive Impărate Constantine și Eleno, rugați pentru mine păcătosul, ca să mă izbăvească și să mă mântuiască Mântuitorul de toată primejdia. Amin.

5. *Sf. George. Iconița* reprezintă un june cu capul descoperit, având în mâna dreaptă o cruce scurtă, iar în cea stângă o suliță lungă. Corpul dela genunchi în jos e învălit în nor. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă verde și are următorul cuprins: Mare Mucenice Sfinte George, roagă pentru... meu cel mult... năvindu-se trupul, slăbește și sufletul meu, nădejdea celor fără de nădejde, tu îmi ajută, tămăduiește neputința sufletului meu, și durerile chinurilor mele, roagă pentru mine păcătosul, Mare Mucenice Sfinte George. Amin.

6. *Naşterea Născăt. de Dumnezeu. Iconița* reprezintă pe S. Ana culcată în pat, dar ridicată dela mijloc în sus. In dreapta ei se află S. Ioachim stând în picioare, cu fața privind la cer

cu mânile împreunate una peste alta pe piept la rugăciune, iar la stânga o fecioară întinzându-i o farfurie cu mâncare. In fine la picioarele patului de-a dreapta se vede un leagăn în care se află înfăşată şi culcată S. Maria. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă roşie şi are următorul cuprins: Preasfântă Stăpână de Dumnezeu Născătoare primeşte aceasta puţină rugăciune şi o du Fiului Tău şi Dumnezeului meu, ca să mă mântuiască şi să lumineze pentru mine nevrednicul şi păcătosul, roagă, roagă Maică Preacurată pentru sufletul meu. Amin.

7. *Intrarea în biserică. Iconiţa* reprezintă pe prunca Maria cum o primeşte arhiereul iudaic în serviţiul bisericii. La dreapta stă arhiereul cu mânile întinse spre Fecioara Maria, apoi la mijloc Fecioara Maria cu mânile întinse spre arhiereu, şi în urmă la stânga imediat la spatele Fecioarei Maria părinţii ei S. Ioachim şi S. Ana, cum o predau arhiereului. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă neagră şi e de următorul cuprins: Ceeace eşti rugătoare caldă şi zid nebiruit, izvor de milă şi lumei scăpare, cu deadinsul strigăm cătră Tine, Maică Preacurată Fecioară, vino degrab şi mă mântueşte din nevoi, ceeace eşti degrab folositoare. Auzit-am Doamne taina rânduielii Tale, cunoscut-am lucrurile Tale, şi am proslăvit dumnezeirea Ta. Milueşte-mă şi mă mântueşte. Amin. (Rugăciunea aceasta e compusă dintr'o cântare din Paraclis dela sfârşitul Pesnei a 3. şi dela începutul Pesnei a 4. mai făcându-se şi un adaus de câteva cuvinte).

8. *S. Arch. Mihail. Iconiţa* reprezintă un tinăr, figură de jumătate, cu capul descoperit, având la spate două aripi slobozite în jos, apoi în mâna dreaptă o sabie de foc şi în mâna stângă ridicată la piept un glob. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă roşie şi are următorul cuprins: Ajută-mi mergătorule înainte al Domnului rugând pe Hrist. Soborul a cetelor îngereşti, mai mare voevod, sfinte şi puternicule Arch. Mihaile, roagă pe Hrist. Dumnezeul nostru, să mă mântuiască pre mine cel cuprins de multe păcate, şi mă arată prin fapte bune, ca după datorie să te slăvesc. Amin. (Rugăciunea aceasta e compusă din cântarea a doua şi a patra dela Peasna 1. din Canonul de rugăciune cătră toate Puterile cereşti şi cătră toţi Sfinţii).

9. *S. Dimitrie. Iconiţa* e ca şi cea descrisă la S. George. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă neagră şi e de următorul cuprins:

Sfinte şi mare Mucenice Dimitrie, celce ai pătimit pentru Hristos şi ai luat îndrăsneală către Stăpânul, roagă-te pentru păcătosul, ca să mă mântuiesc prin rugăciunile tale, şi cu puterea ta mă copere de toată ispita cea sufletească şi trupească. Amin.

10. *P. C. Fecioară — Iis. Hrst. Iconiţa* reprezintă pe Fecioara Maria, figură de jumătate, cu pruncul Iisus, figură întreagă, pe braţul stâng. Iisus cu mâna dreaptă binecuvântă, iar în mâna stângă ţine globul pământului. Partea din jos a corpului Fecioarei Maria este acoperită în nori. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă roşie şi are următorul cuprins: Izbăveşte-mă pe mine din nevoi Preacurată Născătoare de Dumnezeu, carea ai născut izbăvirea cea vecinică şi risipeşte întunerecul păcatelor mele, Maica lui Dumnezeu, cu strălucirea luminii Tale, carea ai născut lumina cea dumnezeiască şi vecinică. Tămăduieşte Preacurată neputinţa chinurilor mele, şi îmi dăruieşte sănătate cu rugăciunea ta. Amin. (Rugăciunea aceasta e compilată din cântările din urmă dela Peasna 5 din Paraclis P. S. Násc. de Dzeu).

11. *S. Părint. Nicolae. Iconiţa* reprezintă pe sfântul ierarh în ornate arhiereşti rituale, cu saccos, omofor, epigonaţiu şi mitră, cu dreapta binecuvântând, iar în stânga ţinând evanghelia închisă răzimată pe piept. — *Rugăciunea* e scrisă cu tintă neagră şi e de următorul cuprins: O întru tot Sfinte Nicolae, cela ce eşti prea plăcut lui Hristos, folositorul meu cel cald, ajută-mi mie păcătosul, întru aceasta vieaţă de acum, roagă pe Hristos Dumnezeu să-mi dăruiască iertare greşelilor mele cât am greşit din tinereţele mele întru toată vieaţa mea, cu lucrul, cu cuvântul, cu gândirea şi cu toate simţirile mele, şi-mi ajută mie ticălosului întru eşirea sufletului meu, roagă pe Hristos Dumnezeu, ca să mă izbăvească din munca cea vecinică, ca totdeauna să măresc pre Tatăl şi pre Fiul şi pre Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin. (Rugăciunea aceasta, precum se vede aci, e reprodusă în Argariu din Canonul S. Nicolau, unele cu omiteri).

Aceasta e descrierea Argariului din B. nat, care după înfăţişare pare a fi foarte vechiu şi mult folosit. Am căutat să aflu de unde vine numele acesta de argariu, dar n'am putut aflà încă. Incât priveşte originea Argariului ca atare, în lipsa izvoarelor istorice de până acum, eu cred deocamdată, că acela e o imitaţie, ori a Lanţului Sfântului Apostol Petru (Mineiu, 16 Ianuarie) ori

a Brâului Preasfintei Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară Maria (Mineiu, 31 August).

Privind Argariul ca mijloc faţă de scopul ce se urmăreşte cu cetirea lui la bolnavi, acela nu e potrivit, căci cel de pe la Sighişoara cuprinde Tropare şi Condace, iar cel din Bănat nişte cântări şi rugăciuni, în cari abià se află ceva cereri pentru vindecare de boale; las' că la cel din Bănat nici conţinutul cântărilor şi rugăciunilor nu prea corăspunde iconiţelor la cari sunt adause. Am căutat prin cărţile rituale să aflu de unde sunt luate rugăciunile şi cântările aflătoare în Argariul din Bănat, dar abià am dat de urmă la trei, iar celelalte vor fi nişte compilaţii volnice ale autorului lui. Erezii, ce e drept, nu conţin nici aceste compilaţii de rugăciuni şi cântări; dar peste tot: pentruce s'ar cetì Troparele şi Condacele din Argariul de pe la Sighişoara şi cântările şi rugăciunile din Argariul din Bănat mai cu efect (?), transcriindu-le în astfel de Argare, decât direct din cărţile bisericeşti de unde sunt luate?! — Şi în aceasta aflu eu greşala cea mai mare, căci se fac cântările şi rugăciunile bisericeşti obiect de superstiţiune, ceeace nu e permis nimănui, necum preoţilor! Se mai spune apoi, că prin Bănat unii bolnavi, dupăce li s'a cetit, îl poartă încingându-se cu el peste mijloc până când se vindecă, ori până când trebuie să se ceteaşcă altui bolnav.

De altcum obiceiul acesta se află în ambele biserici româneşti din ţinuturile amintite şi unii preoţi de ai noştri, foarte corect, au început a-l părăsì şi a desvăţà pe popor dela cetirea lui.

Am scris acestea pentru ca să dau ocaziune şi la alţii să cerceteze după originea lui şi să vedem ce însemnătate istorică are pentru cultura religioasă a poporului nostru.[1]

Gavriil Hango
presbiter.

[1] In timpul din urmă am văzut încă un Argariu la prof gimn. Dr. Temesvári János din Gherla, în lungime de 4·5 m., iar în lăţime de 10 cm. Acesta încă are icoane pictate în diverse colori între rugăciuni şi cântări, şi încă e scris numai pe o faţă, dar hârtia nu e lipită pe nimic, iar textul e scris în limba armenească, cu litere armeneşti şi îi lipseşte atât începutul cât şi sfârşitul. Afirmative ar fi chiar din veacul 14. Prof. Temesvari îmi spune, că mai demult argarele acestea le foloseau armenii neguţători în loc de cărţi de rugăciuni când călătoreau cu marfă pe la târguri dintr'un loc într'altul. Pentruce foloseau însă armenii la astfel de călătorii argare şi nu cărţi de rugăciuni, ca mai comoade de manuat, nu se ştie. Posibil însă, că din superstiţiune. La armeni a eşit însă demult din uz, căci chiar şi numele i s'a dat uitării. Exemplarul acesta azi se află depus la Muzeul armenesc din Gherla.

SPICUIRI MESIANICE DIN CĂRȚILE ÎNVĂȚAȚILOR PĂGÂNI VECHI.

Un mare bărbat francez, din mijlocul veacului al XVII-lea,[1] *Pascal,* înțelepțește observase că, nu e destul că răscumpărarea și întruparea a fost prorocită poporului jidovesc; prorocia a trebuit să se lățască și să fie bine cunoscută, precum în adevăr a și fost lățită și bine înțeleasă, la toate popoarele din toate locurile și din toate timpurile, fie culte, fie barbare.

«Neamurile toate»[2] căzură «așternut picioarelor»[3] *împărăției mondiale, urbei eterne,* Babilonului nou,[4] *fiarei* profetice,[5] amăsurat vizionării și tâlcuirii tinărului Daniel, mândrul rob izrailtean la curțile faraonilor.

Iar dacă totuș mai erau și de acelea, care deocamdată încă nu-i simțeau «jugul dulce și sarcina ușoară»,[6] unele ca acestea de cu bun timp grăbeau a se umbrì sub aripile încăpătoare, ce cu plăcere le întindeà de sus, de pe cele șepte coline speculanta acvilă romană,[7] cea cu ochii lui Argus.

Regii Indiei își aveau soliile lor permanente la aula nebiruiților cezari.[8] Chinezii, la rândul lor încă se mândreau cu aceea, că se află învredniciți a fi în alianță impunătoare cu stăpânii uscatului și apelor.[9]

Stăpână peste toată lumea cunoscută, cum se simțeà și cum de fapt și erà augusta Romă,[10] nu se simțeà în aceeași vreme stăpână și pe sine însași; duceà adecă din greu jindul unei îndestuliri sufletești. La fel ca și ceialaltă lume, care îi slujeà și o preamăreà și în rând cu poporul jidovesc, depozitarul revelațiunii dumnezeiești, credeà, se încălzeà și așteptà o întrevenire supra-

---

[1] Pensées II-e part. art. 9. Blaise (Vasile) *Pascal* † 1662; mare matematician și filozof, în urmă distins teolog; poreclit Tertulianul ianzeniștilor și groaza iezuiților.

[2] Ps. CXVI, 1; Rom. XV, 11.

[3] Ps CIX, 2; Evr. I 14; X 13; Mat. XXII 44.

[4] Cumcă în seus figurat Roma în limba Bibliei se ziceà Babilon: Apocal. XVII 5; 18.

[5] Dan. II 40.

[6] Mat. XI. 30.

[7] *Bougaud* Emil «A kereszténység és korunk» Nagyvárad 1883, tom. III, pag. 493 și 495.

[8] *Strabo* lib. V cap. 2 (geograf vechi grec înainte de Hristos † 23) și *Dio Cassius* istoric grec † 200 d. H «Istor. romană» lib. *LIV* Nr. 9.

[9] Iulius *Florus* «Ist. romanilor», lib. IV, cap. 12.

[10] *Soos* Mihály «A keresztény álláspontja a természetben». Budapest 1881, vol. III, pag. 536.

omenească,[1] care să o desmorţască, să-i umplă golul sufletului şi să o îndrume pe o cale nouă, de mulţumire şi de vieaţă, în lungul căreia să nu deie la tot pasul în gropile blazării şi să tremure de «uriciunea pustietăţii».[2]

In ajunul «plinirii vremii», în preajma naşterii lui Iisus, *Cicero,*[3] fala Romanilor şi magistrul tuturor retorilor, ce se vor perândà pe faţa pământului, iată cum contemplează, în duh profetic, societatea viitoare, în urma întrevenirii suprafireşti după care au oftat veacurile şi după care însetoşà timpul de pe atunci:

«Atunci nu va fi altă lege la Roma şi alta la Atena; alta azi, alta mâne, ci în toată vremea, pe toate neamurile le va povăţuì o lege, vecinică şi nemuritoare; şi toţi vor aveà învăţător şi stăpân pe Dumnezeu».[4]

Pe lângă alte multe împrejurări, negreşit că mai vârtos dela poporul iudeu au împrumutat Romanii şi celelalte popoare, mari şi mărunte, credinţa şi tradiţia despre răscumpărare[5] şi, acum către sfârşit, despre apropiata vreme a arătării în lume a promisului şi a profeţitului răscumpărător şi mântuitor.

Cu câteva decenii înainte de naşterea lui Hristos, spuneà *Strabo* (XIV. 12) că: «Omul n'ar aflà pe pământ un astfel de loc, unde să nu fi străbătut acest neam (jidovii), şi unde număroşi străini să nu-i fi primit modul de trai şi legile.[6] Iară Cicero mult se temeà de ei, atât erau de număroşi, prepotenţi şi de întreprinzători în Roma pe vremea lui.[7]

---

[1] *Bougaud* ibidinem 300, 495 şi 499 *Soos* ibid. 536.

[2] Mat. XXIV 15; Marcu XIII 14.

[3] Cicero s'a născut cu 117 ani înainte de Hristos şi a murit cu 37 ani înainte de Hristos.

[4] *Cicero* «De republica» liber III.

[5] Fer. *Augustin* († 340) in Ioannem tractatus XXXI nr. 5 şi *Vasile* cel mare († 379) de Spiritu s. cap. 14.

[6] *Suetoniu* in Domitianum cap. 12 (el erà istoriograf oficial şi politic, a scris istoria alor XII împăraţi, † 160 d. Hr.) *Seneca* († 65 d. Hr.) demnitar de stat şi filozof; De superstit, III., 14. *Juvenal* († 120 d. Hr.) poet satiric, 296; 6, 513, Iosif *Flaviu* «Antiquitates judaeorum» lib. XIV cap. 7 şi tot dânsul «De bello judaeorum» II, 20; 2. E născut d. Hr. la 37, preot jidov şi fariseu din neamul Maçaveilor, filosof ecclectic, ajuns om de încredere la curtea cezarilor, s'a renegat mozaizmul şi a trecut la idololatria Romei. A fost prezent la risipirea Jerusalimului prin Romani. Celebrul literat Sam. Clain l-a tradus româneşte «Foaia bisericească» Blaj 1884 (II) pag. 57; a rămas numai în *ms.* Nu îmi pot da samă, ambele opere alui Flaviu le-a tradus, ori numai una din acelea şi care?!

[7] *Bougaud* l. c. 494.

In cărţile sfinte ale Chinezilor (Confucius[1]) încă se află aluziuni dese la venirea lui Iisus. Dupăce de repeţiteori se constată, că e îndoelnică sfinţenia zeilor lor, de încheiere se zice:

«Eu Thien, auziam că în ţinuturile apusene ar fi un sfânt, care ar curmà neorânduelile, fără de a stăpânì, ar sădì credinţă fără multă vorbă. Nu este muritor, care i-ar puteà spune numele, dar eu Thien, auziam, că dânsul ar fi adevăratul sfânt».[2]

Acest sfânt va sdrobì capul şerpelui.

Confuciu salută venirea acestui *sfânt adevărat* din apus cu astfel de graiuri, cari reamintesc profeţiile biblice.[3]

Doctrina aceasta, afară de China, o mai găsim în: Tibet, Cochinchina, Tonchin, în regatul Siamului, Ceylon şi în Japonia. Pretutindenea sunt în aşteptarea unui sfânt al sfinţilor, o fiinţă minunată, cerească, care va zdrobì capul demonilor, va pune toate în bună rânduealǎ şi va reintegrà timpurile fericite, cari erau la începutul lumii. Numai dânsul poate oferì jertfă vrednică de majestatea Dumnezeului cerului (= Shang-Ti). Popoarele aşa îl aşteaptă pe el — zice Mingti, discipulul lui Confucius, ca ierburile pălite roua.[4]

De aşteptarea aceasta se pasionează şi India în scriptura sa, ne încredinţează învăţatul căpitan şi turist oriental *Wilford.*

Pământul se vaeră, că sub greutatea păcatelor înmulţite ale neamului omenesc, se prăpădeşte în prăpastie. Are însă mângăere în promisiunea unui răscumpărător, a unui sfânt mare, fiul fecioarei, care va venì la capătul vremii păcatului şi-l va scăpà de puterea răului; pe urieşii blestemaţi îi va ucide şi va restituì vremea veche fericită. Acest mântuitor se va naşte în casa unui cioban, va aduce jertfă şi va întroduce pretutindenea stăpânia dreptăţii.[5]

La Perzi este pomenire de un bărbat, care venind pe lume, va nimicì pe Ahriman[6] şi va împodobì apoi lumea cu dreptate.

---

[1] Filozof şi întemeietor de religie în China, a murit cu 479 ani în. de Hristos.

[2] «L'Invariable Milieu» ch. XXXIII apud *Bougand* p. 500.

[3] *Bougaud,* ibidinem.

[4] Schmitt: «Redemtion du genere humain» p. 43 şi următ. la *Bougaud,* ibid.

[5] «Recherdes aziatiques» t. X p. 27 apud *Bougaud* l. c. 501 dr. *Wappler* Antal «A kath. egély tankönyve». Eger 1893 pag. 58 nota 1.

[6] Principiul opus lui Ormuzd.

Chaldeii ţineau să crează, că sfântul, învăţătorul şi preotul acesta, care va să vină, se va naşte din fecioară nenuntită şi la leagănul nou născutului răscumpărător îi va povăţuì o stea. Apriat se cuprinde credinţa aceasta în legea lui Zoroastru şi de preocupaţiunile unei astfel de aşteptări şi mângăeri, sunt pline filele Zendavestei.[1]

La Egipteni, Osiris va lănţuì şi va ucide pe şerpele Python. După elini Hercule va slobozì din obezi pe Prometheu etc.[2]

Cum vedem orientul crede în venirea unui mesia, şi îl doreşte!

Pe când aceşti răsăriteni toţi îl aşteaptă să vină din apus, popoarele apusene, la rândul lor, ştiu că va să vină dinspre răsărit acela, care va să le mântuiască şi stăpânească.[3]

Dar Iudeea zace tocmai la mijloc între răsărit şi apus, şi de aceea ea îl aşteaptă acasă. Punctul acela de pe rotogolul pământului, spre care erà aţintit tot ochiul şi de unde îl aşteptau toţi, — zice Voltaire, — se poate numì «călcâiul speranţii neamurilor».[4]

In oraşele vechi Galia, Chatres, Chalons-sur, Marne, Autum şi Dijon, s'au găsit altare, cu inscripţia: «Fecioarei care va naşte Druizii».[5]

Pe altarul Nogent, e scris: «Maicii viitoare născătoare de Dumnezeu».

Asemenea date întimpinăm şi în afunzişurile Britaniei, pe unde nu a ajuns picior de roman; această împrejurare atestă, că credinţa aceasta nu s'a adus de legiunile şi cultura cuceritorilor romani, ci originea ei e a se căutà şi aflà la leagănul omenimei.[6]

Celebrităţile romanilor, cari cu spada în mână au sădit la popoarele supuse credinţa în aşteptarea unui răscumpărător, la Roma aşteaptă pe acest răscumpărător, întocmai ca şi jidovii, să vină din Iudea! *Tacitus*, mândria istoriografiei romane, scrie: «Mulţi socoteau că, conform cărţilor vechi ale preoţilor, tocmai pe acest timp răsăritul apucă puterea şi cei din Iudea vor să stăpânească».[7] Alt istoric, *Suetoniu*, cu o jumătate de veac mai

[1] *Schmitt* l. c. p. 80 şi seq la Bougaud l. c. 501.
[2] *Wappler* ibid.
[3] *Bougaud* 501; 503.
[4] Voltaire: «Additions à l'Histoire generale», pag 15 şi «Recherches sur l'origine du despotisme oriental, sect. X. pag. 116 la *Bougaud* 501 şi 583.
[5] *Druizii* sunt preoţii neamurilor vechi celtice.
[6] «Annales de Philosophie» tom. VII pg. 328, la *Bougaud* o. c. 502 cu nota 1.
[7] *Tacitus* († 117 d. Hr.) Historia lib. V. cap. XIII.

târziu, aproape cu aceleași cuvinte revine asupra împrejurării din cestiune, scriind: In tot orientul se svonise, că așa e sorțit, că tocmai pe acest timp, din Iudea vor venì cei cari stăpânesc».[1] Iară menționatul *Iosif Flaviu* scrià că: «In cărțile vechi, pe cari ei (adecă evreii) le numesc sfinte, apriat se spune aceia, că pe vremea aceasta un om se va ridicà în Iudea și va luà domnia lumii întregi».[2]

Un învățat mare, *De Lüken*, dovedește, că chiar în talmudul jidovilor de azi este un pasagiu, care spune că pe vremea lui Iisus, ori că peste câteva decenii mai în urmă, dintre păgâni mulți au venit la Ierusalim, voind să vază cu ochii proprii pe sositul liberator al lumii.[3] Ba mai mult! Ming-Ti, împăratul Chinei, la 65 ani după nașterea lui Hristos, a trimis spre apus pe doi mandarini, ca să aducă cu sine pe noul sfânt, ori măcar religiunea lui, despre venirea căruia aveau profeții în cele mai vechi cărți sfinte ale lor. Mandarinii însă nu au mers la locul destinat, ci rătăcind calea, au încârnit spre India și acolo s'au oprit; aici, luând cunoștință despre legea lui Buddha, în locul religiei sfântului adevărat, au adus cu sine în patrie religia lui Buddha, așadară și-au împlinit misiunea numai în parte.[4]

Virgiliu, cu 30—40 ani înainte de nașterea lui Iisus, în cântecele sale păstorești prevedeà apropierea lumei nouă, revoluția veacurilor profețită în Sybillae,[5] elanul naturei, renașterea pământului, nu prin sabie, ci prin dreptate și pace; un șir nou al veacurilor mari începe, de o strălucire fulgerătoare, reîntoarcerea ordinii vechi de nevinovăție, nașterea unui fiu dumnezeesc care va reactivà evul de aur; dorește, că firul vieții să i se prelungească până în acest timp fericit.[6]

N'a avut norocul să-și vază visul cu ochii; cum odinioară n'a ajuns nici Moisi, să calce țărina binecuvântată a făgăduinții.[7]

---

[1] *Suetonius* in Vesp. c. IV.

[2] Iosephus *Flavius* «De bello Judaico» lib VI, cap. 31. și cap. 5. *nr.* 4.

[3] *De Lüken* «Az emberi nem hagyományai» Budapest, 1873, pg. 373 în traducerea teologilor din seminarul central.

[4] *Soos* o. c. 497; 498 cu nota 537.

[5] Despre acestea în «Foaia bisericească», Blaj 1884. pg. 379—382 de prof. Alexă *Viciu*

[6] *Vergilius* Eclog. IV. 4—10, Bougaud 504—505.

[7] Deuteronomul III. 23—29; XXXIV 1—7.

Chiar rabinerii vechi recunosc, că pe vremea lui Iisus, popoarele aşteptau venirea Mesiei.[1]

Grecii ridicaseră altar lui Iisus în Atena, ca «Dumnezeului necunoscut»;[2] de pe acest altar a predicat Pavel apostolul stoicilor şi epicureilor, repetând şi adeverind cuvintele unor poeţi de ai lor, că în acest Dumnezeu «vieţuim şi ne mişcăm şi suntem».

Împăratul romanilor Tiberiu,[3] la 2—3 ani după învierea din morţi a lui Iisus, se ocupase cu gândul de a înregistrà între zeii imperiului pe Iisus; aceasta ne-o mărturiseşte *Tertullian.*[4]

Lampridiu, un istoric păgân, din secolul al IV-lea, ne spune că împăratul păgân Adrian,[5] a zidit biserică chiar în onoarea lui Iisus, iară împăratul Alexandru Sever[6] a pus în oratorul său domestic, lângă icoanele lui Orfeu şi a lui Avram şi pe a lui Iisus, şi o ţineà în mare cinste.[7]

Ci şi însuşi *Coranul* îl numeşte pe Hristos proroc, adecă trimis a lui Dumnezeu, spre învăţarea şi îndreptarea oamenilor.[8]

In deplina asigurare, că pe acea vreme, popoarele aşteptau cu nerăbdare pe un răscumpărător — după cum bine este cunoscut — în răsărit s'au sculat mai mulţi impostori, girându-se de proroci.

Ba şi des lăudatul Iosif Flaviu, împreună cu alţii, spre a se afişà pe sineşi, menajau graţia cezarilor, tălcuind profeţiile mesiane aşa, ca şi cum acelea se referesc la aceşti cezari.[9]

Intre autorii clasici, la cari ne-am provocat aici, spre a adeverì peste toată îndoiala, că Iisus e doritul popoarelor,[10] dăm şi de aceia, cari recunosc faptica înfăţoşare pe scena lumii a bărbatului doririlor, deşì nu îşi dau trebuitoarea osteneală să afle, că dânsul e «cela ce va să vină, ori pe altul să aştepte».[11]

---

[1] Vezi citatele la Dr. Ioannes *Schwetz* «Teologia fundamentalis sen generalis» Viennae 1882. vol. I., pg. 257 şi 258 la nota 3.

[2] Fapt. XVII 22—28.

[3] † la anul 37 d Hristos, compară cu Luca III., 1—3.

[4] Preot şi mare scriitor bisericesc în Cartagena † 220.

[5] † 138 d. Hristos.

[6] † 235 d. Hristos.

[7] *Soos* l. c. 496.

[8] idem ibidem 508.

[9] *Soos* l. c. 496 : 532 şi 533.

[10] Geneza XLIX 10.

[11] Mat. XI, 3. Luca 20.

Despomenitul Iosif Flaviu,[1] iată cum se exprimă despre «Impăratul cerurilor care pentru iubirea de oameni, pe pământ s'a arătat și cu oamenii a petrecut»:[2]

«In vremea aceea a trăit Iisus, un om filozof, dacă în adevăr îl pot numì om, pentru că a făcut lucruri minunate, și a fost învățătorul acelor *oameni, cari* cu plăcere *ascultă dreptatea.* Și mulți i-au urmat dintre jidovi și dintre neamuri (păgâni). *Hristosul a fost el.* (ὁ χριστὸς οὗτος ἦν) Pe acesta, dupăce la pâra bărbaților noștri fruntași Pilat a hotărît să fie răstignit, totuși nu l-au părăsit aceia, cari din început i s'au închinat. Li-s'a arătat lor a treiazi, adecă earăși viu: precum aceasta așa și alte nenumărate minuni profețiseră despre el profeții dumnezeești insuflați. Până azi se menține și numele de creștin, ce și-a luat dela dânsul și legea.[3]

Mai întâmpinăm la Flaviu și alt loc,[4] care vorbește de întâmplările primilor creștini. Pomenește într'altele despre cruzimile lui Irod față de Ioan Botezătorul, apoi, zugrăvind uciderea apostolului Iacob, amintește iarăși de Iisus.[5]

La anul 73 după Hristos, un anumit *Mara*, bineversat în filozofia grecilor, care însă nu-l mulțumeà, scrie în limba siriacă, fiului său Serapion, o epistolă,[6] din surghiunul unde se aflà. In ea mângăie și instruează pe feciorul său; într'aceea pune pe Hristos lângă Socrate și Pitagora și-l slăvește ca pe un rege filozof; pe care deși l-au ucis jidovii, prin ce și-au pricinuit stricarea împărăției lor, el totuș trăiește și va continuà a trăì pe vecie în legea nouă dată de dânsul».

Suetoniu rezumă pe scurt accea ce descrià mai înainte pe larg Tacit:

«Impăratul Claudiu a izgonit din Roma pe ovrei cari fiind ațâtați de Hristos tot mereu făceau zarve», iar la alt loc «Pe

---

[1] Antiquit XVIII, c. 4. «Unii susțin că acest text dela I. Flaviu e interpelat, dacă nu în întregime, atunci măcar în parte.

[2] Mărire la vecernia glasului 8.

[3] Bibliografia critică a acestui pasaj de importanță mondială, a se vedeà la Dr. *Rapaics* Raymond «Egyetemes egyháztörténelem» ókor. Eger 1879 pag. 50.

[4] Antiquit. XIII. u.

[5] *Soos* 483—485. Iară I. *Flaviu* De bello V. 3 și Antiquit. XIII, 7, crede, că cruzimea lui Irod ar fi o pricină a răsipirii Ierusalimului prin Romani; altă pricină și încă cea mai de căpetenie, e tocmai credința în Mesia, ca izbăvitorul lumii.

[6] Publicată de englezul Cureton în Londra la 1885 «Spicilegium Syriacum» apud Rapaics l. c. 49 și Eus. Popoviciu, Ist. bis. vol. I. pag. 104.

creştini îi osândeau la moarte, cari profeţau o superstiţie neobicinuită şi blestemată».[1]

Tacit spune, că numărul creştinilor din Roma erà foarte mare; caracterizând domnia lui Nero, căruia îi atribuie incendiarea cetăţii, urmează:

«Spre a delăturà acest svon dela sine, a aruncat vina pe aceia, pe cari poporul îi numeà creştini, şi pe aceştia îi pedepseà în chipul cel mai afurisit. Autorul numelui de creştin e Hristos, pe care locoţinătorul Ponţiu Pilat, sub domnia lui Tiberiu, l-a osândit la moarte.

Pe o vreme s'a reprimat acea superstiţie condamnabilă, dar iarăşi s'a ivit, nu numai în Iudea, în locul obârşiei sale, ci şi în cetate, unde se adună de pretutindenea toată blestemăţia şi uriciunea.[2]

Altcum despre tirània lui Nero faţă de creştini, ne mărturiseşte şi o inscripţie de piatră, aflată în Spania; azi aşezată în muzeul din Oxford.[3]

In fine aici de încheiere, pe dreptul putem să ne provocăm, cel puţin în unele considerante, şi la reprezentaţiunea lui *Pliniu*, locoţiitorul Bithyniei, îndreptată către cezarul său Traian (78—117), faţă de pedepsirea creştinilor![4]

In acest monument, de uriaşă însemnătate istorică pentru creştinismul începător, numele lui Hristos ocură de trei ori; apoi cei cari au căzut dela creştinism, de oroarea muncilor, spun totuşi cu bărbăţie, în faţa lui Pliniu, că creştinii numai virtuţi deprind şi «cântă imnuri în cinstea lui Hristos, *ca în cinstea unui Dumnezeu.*»[5]

Apreciind just cele desfăşurate, din toate punctele de privire, ***trebuiau jidovii şi puteau neamurile,*** să secundeze dreptului Simeon, în *a mărturisì: că ochii lor văzură mântuirea gătită înaintea feţei tuturor popoarelor.*[6]

Gruia.

---

[1] *Suetonius* in Claudium c. XXV in Neronem XVI.
[2] *Tacitus* Annales XV 38 şi 44.
[3] Chateaubriand, Geist des Christentums II 637 la *Soos* 487.
[4] *Plinius* Epist. l. X. 97.
[5] Memorandul lui Plinius cu răspunsul lui Traian, traduse româneşte în «Foaia bisericească» Blaj 1883 (I) 283—284.
[6] Luca II 29.

I. IEŞANU: PATERENISMUL ŞI ISTORIA BALCANULUI... Sau O CARTE CARE TREBUIA SCRISĂ ALTMINTRELEA.

Domnul Izidor Ieşanu, un bucovinean, funcţionar — pare-mi-se de stat în Bosnia — a scos de sub tipar, la Bucureşti, în 1912, o lucrare mai întinsă (835 pag.), sub titlul: «*Secta Paterenă în Balcani şi în Dacia-Traiană, împreună cu Istoria Balcanului până la ocuparea lui definitivă prin Osmani*».

Autorul vreà să arate, deoparte, că istoria ţărilor balcanice, până la subjugarea lor prin Turci, este ţăsută fir de fir cu rosturile ereziei «paterene» sau bogomilice, şi că, de altă parte, erezia numită a fost în evul mediu factorul cel mai de seamă în frământările culturale-sociale şi chiar politice şi la Românii de pe ambele maluri ale Dunării.

Dacă dl I. Ieşanu nu poate aveà meritul paternităţii ipotezei unui bogomilism atotputernic în dreapta şi 'n stânga Dunării şi îndeosebi a unui bogomilism românesc, — are un merit, totuşi, că cu o stăruinţă de fier — deamnă de orice lucru serios, deşi nu tocmai încununată cu succesul dorit — a adunat o seamă de consideraţii şi reflexii, dela alţii şi dela sine, pentru a confirmà ipoteza favorită, a sa şi a altora.

Să nu se supere dl I. Ieşanu pentru această afirmaţie. Şi, ca să nu ni se poată imputà nici un gând rău, în cele ce urmează vom căutà să ne folosim tocmai de cuvintele D-Sale, spre a-i arătà — ceeace nu ne face nici o plăcere — scăderile, rătăcirile, exagerările şi, uneori, chiar contrazicerile sale, şi foarte de multeori erezii....

I.

Dl Is. Ieşanu se girează de o «inimă curată, dar amărîtă, îndurerată şi desperată» de soartea neamului românesc (pag. 363); de aceea are să spună «în faţă adevărul usturător» (p. 13).

Te-ai simţi, deci, în drept să aştepţi dela autor obiectivitate deplină; de aceea cu atât mai neplăcut te frapează personalităţile grosolane faţă de oameni învăţaţi, cari ar meritá — dacă dl Ieşanu are substrat suficient — o combatere serioasă. Mai ales nu încape autorul de d-nii Xenopol, Weigand, Iorga şi Jireçek.

Pe dl Xenopol îl tratează tot per «nasul D Sale» de trei ori (pag. 352, 358 în notă şi 631).

Weigand e un «şuchiat» (pag. 42) «cârpaciu» (pag. 42), iar mai târziu (pag. 509, la notă) îl timbrează de «supracârpaciu». Iireçek, pentru dl Ieşanu, este «cuconul» (pag. 520), «zăpăcitul istoriograf, sărmanul Iireçek» (pag. 765).

Şi mai caracteristic e tratamentul, de care-l împărtăşeşte pe dl Iorga, care determină la 1907 curentul de luptă pentru limba românească (pag. 345); un «român de frunte, cel mai competent român din toată România» (pag. 437); «marele nostru naţionalist istoriograf şi bărbat de frunte, ilustrul nostru N I.» (p. 575); «marele nostru naţionalist ilustru» (p. 576); «marele nostru naţionalist» (p. 585); — şi totuşi dl Iorga este «cu totul înfundat în noianul străinismului»... El, marele naţionalist Iorga e un adorator atât de înfocat al străinismului, încât această adoraţiune trece în salto mortale peste sentimentele sale naţionale atât de mult profesate, atât de mult arătate în scris, dar mai puţin în fapte. Iată un exemplu (!): Eu (adecă dl Ieşanu) nu am putut nici tipărì în institutul său tipografic «Neamul Românesc» lucrarea de faţă, nici a-i dedicà această lucrare... Am voit să argumentez prin această faptă (dedicaţie) adoraţiunea mea ce o am pentru un bărbat *adevărat naţionalist, precum îl credeam...*» (pag. 353). Hinc illae lacrimae contra d-lui Iorga!

Dar dl Ieşanu nu se războieşte numai cu persoane, ci şi cu instituţii, şi nu încape nici de România, ca stat, nici de «Academia Română», — şi are agresiuni din cele mai pătimaşe chiar şi contra bisericii creştine.

Statul Român pentru dl Ieşanu este «grajdul lui Augias» (pag. 363), în care vede numai «fanfaronada de stat liber şi independent» (pag. 164 şi 168) şi «două clase de oameni»: «omul dobitoc» şi «omul-Dumnezeu» (pag 453).

Contra Academiei Române, dl I. are o foarte pătimaşă izbucnire în nota de pe paginile 505—512, pentru oarecari cazuri, când vrednicia literară a D-Sale n'a fost apreciată cu un premiu de către Academie.

Şi mai pătimaş este dl Ieşanu când scrie despre biserica creştină, de Răsărit şi de Apus, deopotrivă. Să spicuim câteva locuri, pentru a cunoaşte omul.

Biserica ortodoxă e tratată de dl Ieşanu astfel: «Biserica ortodoxă ticăloasă, grecească, fanariotă, condusă de blăstămaţi şi ticăloşi patriarhi greceşti»; această biserică «e tot ce poate fi mai prost, mai corumpător pentru Români» (pag. 418). Ea e «mocirla, pestilenţa străinismului slavo-ortodox» (pag. 419). Biserica aceasta e «religiune-ciumă, pravoslavnică-ortodoxă, dobitocească» (pag. 467), iar patriarhilor constantinopolitani, fără de vre-o excepţie, le zice «prea ticălos şi prea prăpădit» (pag. 776).

Nici biserica *romană* nu e tratată mai bine. Acolo, d. I. vede numai «prostia, fanatismul, veninurile popeşti—papale» (p. 100).; Papa Romei e «sărmanul popă cu potcapul său triplu pe cap» (p. 155); «prea cinstitul Papa cu oala triplă pe cap» (p. 174), care cu «aroganţii şi timpiţii papi» (pag. 156) «cu toţi popii săi, erau cei mai mari păgâni şi oameni fără Dumnezeu» (pag. 693), iar regii unguri Stefan I, Bela III, Emeric, Andrei II, etc., cari erau în serviciul papei, «se făcură slugă la dârloagă» (pag. 775).

D. I. Ieşanu mai are şi alte perle stilistice, cari privesc sufletul său şi concepţia sa religioasă.

Creştinismul bisericii ortodoxe şi romane deopotrivă, este pentru dânsul un «creştinism ticălos» (p. 796). Dânsul trage la îndoială «dacă creştinismul profesat de popi ar fi fost cel adevărat, după preceptele şi învăţăturile lui Hristos» (p. 795). «Popismul creştinesc pretinde cu apucăturile sale perverse, că el e în stare să propage şi să aducă omenimei fericire. Dar prin (sic!) un timp de 2000 ani ne-au dovedit ei din destul, că creştinismul popesc nu e de loc în stare să aducă peste (sic!) omenime fericirea cea de ei atât de mult lăudată» (p. 756).

Pentru d. I. «dogmele şi mofturile popeşti» (pag 762) sunt puse în aceeaşi categorie. Creştinii, faţă de bogomili, sunt «adevăraţi câni de creştini» (187). Altmintrea nici că se poate la d. I. înaintea căruia religiunea e «numai un product al omenimei, tot aşa ca ştiinţa» (pag. 464).

Vedem dar din cele premerse, că d. Ieşanu a rupt legătura dintre sine şi biserica creştină, pornit fiind din greu pe panta *ereziilor*.

Să-l vedem pe d. I. şi în lumina, în care se prezintă însuşi din acest punct de vedere.

Hristos, apostolii şi prorocii Testamentului V. au fost nişte farmecători (spiritişti) (pag. 689). «Invăţătura Mântuitorului e curat spiritistă» (p. 717). «Hr. s'a aflat adeseori în o stare somnambulă-ipnotică, în care stare vorbià și executà lucruri extraordinare pentru lumea profană» (p. 754).

Pe spiritul sfânt d. I. îl identifică cu ceeace crede însuşi că este «spiritul nereal (magnetismul vital)» (p. 694—5). «Hr., apostolii și alţii, au folosit *acest* spirit sfânt» (p. 695).

Testamentul vechiu e plin de «minciuni, porcării demoralizătoare... o plagiatură jidovească» pe care «popii creștini, în urma unui exces de dumnezeire, de moralitate decăzută, au ridicat această porcărie la o carte sfântă (p. 480). Test. V. e numai o plagiatură bizară, rea, semitizată, numai o compilaţie de cunoştinţe ce le-a (sic!) adunat ei (! Evreii) de pela toate popoarele antice (p. 757).

După atari premise, te poţi aşteptà uşor și la aceea, că religiunea creştină «e ţăsută numai din dogme și doctrine misterioase, întunecate, neînţelese pentru popor, ba chiar nepermise de înţeles» (p. 705), și că «e grea, decăzută și fără nici o bază raţională aceasta filozofie dogmatică popească atât de puţin filozofică, atât de nelogică, a credinţei şi a filozofiei creştine profesată de popii creştini» (p. 729). De aceea «Inzădar se încearcă ortodocşii orbi şi miopi [1] în ştiinţele lor infalibile, în teologii şi în religiune, de a preciză norme şi legi pentru toate eternităţile. *Palavre! Prostie! Tâmpire mintală»*. (p. 730).

Apoi mai departe: «Oare religiunea popească alui Hristos de azi[2] (doctrina lui Chr. foarte schimonosită) să fie ea o normă nerăsturnabilă pentru toată eternitatea? Să rămâie oare omenimea pentru totdeauna în etern[3] tot stagnantă, tot pe acelaş loc,[4] pentrucă aşa o voesc popii?..» (p. 731).

Apoi «toată creaţiunea, natura întreagă, universul întreg ce-l vedem, oare nu e (sic!) toate acestea Dumnezeu?» (p. 756). Nu-i mirare dacă mai crede, dânsul că: «Nu există o reînviere a corpului, ci numai a spiritului prin moartea corporală» (p. 729).

[1] Dacă-s orbi, trebuie să fie și — miopi, de dragul goanei d-lui I. după epitetoane.

[2] care e de azi: Chrs. ori religiunea?

[3] «pentru totdeauna *şi* (?) în etern»!

[4] poate fi, bagseamă, «stagnantă» nu numai *pe* acelaş ci şi pe (?) *alt* loc?!

«A mărturisì păcatele sale altora ca drept[1] condiţiune pentru a puteà devenì moral mai perfect, e una din cele mai mari şarlatanii *şi* (sic!) înşelăciuni ce a putut iscodì popimea creştinească (p. 761).

Cui face servicii d. Ieşanu cu asemenea credinţe şi mai ales cu divulgarea lor într'o lucrare pretinsă istorică-culturală, care nu are de-a face cu credinţele autorului? Vom răspunde, lăsându-l pe d. I. să se pronunţe şi asupra credinţei ereticilor patereni (cum le zice d-sa) sau bogomili.

Doctrina paterenă e «profund cugetată, înaltă, spiritual ridicată» (p. 747).

«Aceasta doctrină, puse (sic!) între ciocan şi nicovală, a resistat ca nici o altă credinţă, cu putere admirabilă, fără păreche în istorie, cu o putere adevărat dumnezeiască»[2] (pag. 731).

«Religiunea sectară a paterenilor (bogomililor), dacă nu valorează mai mult, dar în orice caz nu stă cu nimic îndărăptul celei creştine» (p. 764). Da; căci paterenismul d-sale este «*gloria românismului întreg*» (p. 408).

Se vede, deci, de-a binele că dl Ieşanu nu se simte bine în societatea creştină, ci numai în a bogomililor.

De aci ne putem încredinţà şi despre aceea, că în celelalte expuneri ale sale despre erezia bogomilă cu cât credit îl putem onorà.

Peste nota de bun simţ al scrisului d-lui I ne transpunem, după cele premerse, atingând fugitiv şi slăbiciunea sa pentru trivialităţi. D-sale îi convine mult, d. e. să folosească de tei ori atributul de «fârţăita», pe care-l dă Europei (p. 356, 358 şi 445). E treaba dumnisale!

II.

Cum am văzut, dl Ieşan ia treaba într'o dungă: se răsboeşte cu toţi şi cu toate. De dragul paterenilor săi loveşte şi'n Hristos şi'n Biserică, — făcând tovărăşie cu ereticii pe motive — naţionale.

Ei, bine! Şi noi avem sentimente naţionale. De aceea-l înţelegem bine pe dl I. să fie naţionalist înfocat, mai ales în marea de străini, între cari trăeşte. Dar nu înţelegem, de ce — chiar

[1] «ca *şi* «drept»; o particulă nu e deajuns?

[2] se vede, din data ce — s'a stins!

şi din motive naţionale — mai preferă tovărăşia naţională cu nişte eretici, cari au dispărut, decât cu biserica ortodoxă, în care s'a născut şi botezat dl Ieşanu,... iar mamă-sa e călugăriţă.....

Desigur, dl Ieşanu vrea să restatorească împărăţia naţională a paterenilor balcanici, d'aceea face propaganda doctrinei acelei erezii stinse. Sau nu?

In pregătirea, bagseamă, a viitorului, — dl I. îşi fixează nişte premise frumos sunătoare şi măgulitoare pentru râvna naţională a fiecărui român cu calde sentimente româneşti. «Că poporul românesc a existat prin tot evul de mijloc *pretutindeni, prin tot Balcanul, în masse compacte*» (p. 6.) şi că în special în Bosnia: toată poporaţia ţării, toată vieaţa socială, toate instituţiile prime ale acestei ţări au fost în acele timpuri, până în veacul XII (până la banul Culin), ba chiar şi mult timp în urmă, până aproape de veacul al XV-lea, *curat româneşti*» (p. 9.) Desigur, pentrucă «vieaţa românească din Balcani nu erà de loc strivită (?) cu invaziunea slavilor». (p. 245).

Pornind din atari premise, dl I. comite o sumedenie de exagerări, ţinând de Români toate persoanele mai marcante din istoria balcanică sau cari au avut de a face prin Balcani. Astfel după dl I., au fost Români toţi eroii şi strategii mari din Balcani, între ei şi Castriota din Albania (p. 148); Ioan Capistrano a fost «călugăr român» (p. 159); banul Sperančič (Î. zice «Speranţă») de-asemenea român (p. 161); tot astfel principele Scanderbeg din Albania (p. 163); apoi Matei Gerbliy (îi zice: Greblă p. 169); Emeric Csupor (îi zice: Ciubăr) (p. 193); — mai departe călugării Metodiu şi Ciril (p. 225); împăratul Vasile Macedonul «încă un român» (p. 227), dimpreună cu împăraţii Leon Foca şi Roman Lecapenul (p. 228) şi Ioan Tzimiskes (=Timişcă?) «de origine română» (p. 230). Român a fost, după dl I., şi Nichifor Gregoras (îi zice: Gregoraş) cronicarul bizantin (p. 531).

Banul Culin al Bosniei dela finea veacului XII a fost român (p. 111). Mulţi jupani şi voevozi din timpul lui Culin erau români (p. 108). Stefan Cotroman, un alt ban bosniac, «uşor putem deduce» că a fost român, (p. 117). Român a fost şi Ladislau Cumanul (!), care ca ban bosniac «ce puteà fi.... altceva decât român?» (p. 544). Ba autorul are «convingerea perfectă (! nu însă şi noi!) că toată aristocraţimea ungurească» au primit-o Ungurii dela Români. (p. 565).

Toate (?) acţiunile bulgarilor, întreprinse în Balcani începând dejà cu Asparuch, s'au făcut *numai şi numai* (??) cu ajutorul Românilor de pe ambele maluri ale Dunării (p. 219). etc. etc.

In scurt: dl Ieşanu ar face cel mai preţios serviciu istoriei şi conştiinţei româneşti, dacă aceste şi alte atari afirmaţii riscate le-ar şi dovedì.

Mai adaugem câteva nostimade «istorice» de ale dlui I. Ieşanu. Pop de Baiaşeşti[1] *actualul* deputat în parlamentul din Budapesta[2] îşi trage originea dela «Bessoi», «Bessi» din vechea Dacie![3] (v. pag. 21). Aceasta e chiar aşa, ca şi ceealaltă afirmaţie a dlui I., că mitropolitul Atanasie al Bălgradului, care încheind unirea cu Roma, a spart unitatea şi solidaritatea ortodoxiei neamului românesc, s'a chirotonit la Carlovăţ! (v. pag. 486).

Dl I. mai face glume pe conta istoriei politice şi culturale româneşti.

Ne vorbeşte despre un călugăr, Tudor Dux din mănăstirea Ticea, care se trăgeà «de sigur» (?) din o familie domnitoare română din părţile Tisei (p. 540—41 etc.).

«Cumanii *va să zică* Românii» (p. 329) sunt la dsa identici.

«Şcolile slavone de peste Dunăre, din veacul XIV. sunt conduse de Români» (p. 415). Cum să nu?, când traducerile de cărţi din Bulgaria dela finea veacului X., făcute din greceşte în slavoneşte, proveniau dela Români şi nu dela slavi (pag. 540), şi când toată literatura slavă şi cultul bis. au fost făcute şi propagate de Români (pag. 543).

Ba nu alta, ci şi pe manuscrisele ruseşti, din cari se poate cunoaşte istoria literaturii bogomilice, e «evidentă» «originea balcanică *română*» (pag. 677).

Chiar şi «instituţia călugărească a maicelor[4] la poporul român de azi (în România) e o imitaţie slabă *ale* (sic!) femeilor perfecte paterene din timpul sectarilor patereni» (pag. 723); iar «schimnicii», «eremiţii» sau »pusnicii» îi avem dela «perfecti» bogomililor (pag. 721 şi 828).

---

[1] Vorba e de d. Gheorghe Pop de Băseşti!

[2] D. I. Ieşanu îşi tipăreşte cartea la — 1912!

[3] Dl Gh. Pop de Băseşti, de sigur, n'a ştiut-o asta!

[4] Involuntar îmi vine în minte, că d. Ieşanu şi-a dedicat cartea mamei sale, care e «Maică» va să zică: călugăriţă.

Tot dela bogomili trebuie, deci, să ne avem şi literatura. «Chiar» şi *Codicele Sturdzan*, *Codicele Voronețean*, precum şi celelalte două manuscripte de psaltiri, precum «*Psaltirea Şcheiană*...» şi «Psaltirea Voroneţeană»... posed.. o mulţime de texturi «pauliciane (bogomilice)» (pag. 817), — pe când în aceasta categorie poate fi d'abia şi numai în parte Codicele Sturdzan.

Şi mai o «cetire» dela dl Ieşanu: «Paulicianismul... nu a înrâurit asupra ivirii husitismului» (pag. 824). Totuş «Cărţile traduse pe româneşte, bănuite a fi husitice» sunt «*în principiu pauliciane*». Astfel sunt indicate: Psaltirea şi Evanghelia dela Braşov ale lui Coresi, ş. a. (v. pag. 825).

III.

Dl I. Ieşanu a căzut şi în nişte contraziceri, cari, din ce în ce te supără tot mai puţin.

Clasica sa contrazicere despre dl N. Iorga am văzut-o mai sus. Să vedem acum altele.

1. Dl Ieşanu scrie (la pag. 70), că scrisul şi religia slavă *au nimicit elementul român* din Balcani. — Totuş dacă s'ar sculà în Balcani un geniu român şi-ar bate cu piciorul în pământ, s'ar sculà «nu sute de mii, ci milioane de Români» (pag. 446); mai târziu (la pag. 537) ştie tocmai de «*4 milioane de români*» (sublinierea e a dlui I.).

2. In regatul ungar s'au pierdut în urma legii şcolare din 1907, *500 şcoale.* «Iată activitatea popilor ortodocşi» (pag. 484). «*Popii români ortodocşi*» sunt «mai criminali decât cei catolici sau şi numai uniţi» (pag. 434). -- De altă parte: (pag. 487) *biserica Română, organizată de Şaguna*, e «azi *unica putere, unica stavilă* încă în valoare de rezistenţă contra maghiarizării complete a Românilor din Ungaria».[1]

3. «Biserica ortodoxă ticăloasă, grecească, fanariotă etc. e tot ce poate fi mai prost, mai corumpător *pentru noi Românii* (pag. 418). — De sigur, pentrucă — după însuş dl I. — în sinul acesteia s'a putut organizà, deja la 1019, (dupăce imp. Vasile II. din Bizanţ suprimase imperiul bulgar-român) o biserică particulară, căreia i s'a lăsat «forma naţională română» (pag. 503).

[1] Aşadar, dle I. că biserica aceasta numai *fără* de urgisiţii «popi români ortodocşi» este... putere... stavilă...!?

4. Paterenii din Orient expulzau (sic) Test. Vechiu cu totul, iar pe cel Nou îl primiau numai fără faptele Apostolilor (pag. 708). Totuş mai târziu (pag. 817—18) între lucrările puse de dl Ieşanu în raport tocmai cu bogomilii (sau paterenii) se găseşte nu numai Codicele Voroneţean, care conţine şi Faptele Apostolilor, ci şi Psaltirea Şcheiană, care face parte tocmai din T. V.

5. In loc de a mai spicuì atari contraziceri, cari primoloco pe dl autor trebuie să-l supere, mai indicăm una:

«*Ori de au* (sic!) *posedat* (*!*) *religiunea paterenilor un caracter curat naţional* ori nu, aceasta nu s'a putut constată până azi, cu toată silinţa istoriografilor faimoşi slavi de azi. *Noi suntem însă de părerea, că nu*. (pag. 704). — Totuş dl I. are şi următoarele păreri: Paterenii sau paulicianii au fost ceice au preparat şi susţinut *mişcarea naţională* a Românilor din Balcani (pag. 398). Paulicianismul s'a lăţit prin scrieri *româneşti* şi *slave* (pag. 682). Paulicianii din veacul XI.—XII, *tindeau a naţionalizà bisericile şi a-le împărţì după naţiuni* (pag. 819). *Aşa o religiune naţională*... a trebuit să aibă şi o literatură însemnată... care să fi uzat de... limba poporului (pag. 803). Şi mai mult: paterenismul (tocmai din motiv naţional!) e declarat de dl Ieşanu de «gloria românismului întreg» (pag. 408).

Pe lângă tot regretul trebuie să adaug, că în scrierea dlui I. se află şi unele minuţiozităţi de altfel, cari — oricum dar te pun cu drept cuvânt pe gânduri asupra cunoştinţelor nu numai de limbă latinească — din care trebuià să fi consultat multe izvoare la scrierea lucrării sale!, — ci şi de limbă românească.

Maxima latină: «Pereat mundus, fiat justitia» la D-sa e redată astfel: «*fiat mundum, pereat justitia*» (pag. 444). Sau alta: «*Tertius non est datur*» (pag. 584 şi 585), în loc de «tertium non datur».

Sau: Pluralul articolat dela rege la d-sa este «reg*ile*» (pag. 503). Sau: «creşterea vitelor» la d-sa e «*viti*cultură» (pag. 251). In alt loc scrie (spre a exchide orice presupunere, că am puteà aveà de a face cu o greşală): «creşterea vitelor (viticultura)» (pag. 298).

IV.

In cele de până acì am primit scrierea d-lui I. în unele amănunte ale sale referitoare, unele, la scrierea însaşi, altele la autor. S'o privim acum din punctul de vedere al sistemului său: ca întreg.

Titlul lucrării sale îl ştim. De după acela ne-am aşteptà la evenimente istorice din peninzula balcanică de până la finea veacului XIV. Totuşi d. I. are o sumedenie de materii, unele referitoare chiar la vremuri mult posterioare ocupării Balcanului prin Turci. Iată materiile tratate de dl I.: In partea I: 1. Istoria Bosniei şi Herţegovinei până la ocuparea lor definitivă prin Turci (pag. 17—211). 2. Primul imperiu româno-bulgar, până la 1018 (pag. 212—244). 3. Imperiul al II-lea român-bulgar, până la 1453 (pag. 245—396). 4. Influinţa imperiului prim şi secund româno-bulgar asupra tuturor Românilor (pag. 397—494). 5. Existenţa şi însemnătatea elementului românesc în peninsula balcanică prin evul mediu. (pag. 495—537). 6. *Poporul român e un popor de sclavi, care naşte fiii numai pentru robie* (pag. 538—648). Şi d'abià în partea II. (pag. 651—835) ajunge să trateze despre paterenismul pus în fruntea titlului lucrării sale.

Intru cât a atins, ori nu, dl I. adevărul scriind istoria Balcanului, lăsăm să judece alţii mai competenţi.

In privinţa expunerii sale istorice însă trebuie să remarcăm, că prin capitolii 3, 4 şi 5 ai părţii prime, are pagini întregi, chiar pagini consecutive de deraieri pe câmpul istoriei moderne, până ce (la p. 609) puşcă peste cadrele timpului de tipărire a cărţii sale (1912) până la chestia «română-bulgară din anul *1913* pentru Silistra». Capitolul al şaselea apoi («Poporul român e un popor de sclavi...») e — pe lângă nota sa de cel puţin neavenită, dacă nu şi demoralizătoare chiar — direct un nonsens în cadrele lucrării cu un titlu ca cel adoptat de autor.

Iată câteva specimene de încurcare a materialului propriu al lucrării cu material ulterior şi chiar contimporan cu noi.

Sub titlul de istoria Bosniei trage dl I. o critică Statului Român pentru răscoala ţărănească, din 1906 (? nu 1907!) (p. 164). Tot sub acelaşi titlu, vorbind despre pieirea statului bosniac, dă o năvală nouă contra României (p. 167—8).

Vorbind despre imperiul bulgaro român — şi fără a fi terminat tractatul — are (dela p. 236—238) o digresiune contra bulgarilor, ajungând până la răsboiul din 1877—8, şi apoi continuă fiiul istoric întrerupt.

La tratatul despre imperiul româno-bulgar II are o nouă digresiune — dela pag. 343 până la 364, — în care dăscăleşte

aspru aristocraţia română din Regat (p. 347), apoi pe dl Xenopol (p. 352), pe dl Iorga (353), — şi satisfăcut, continuă a istorisì dela 1350 încoace, despre — imperiul al doilea româno-bulgar.

La capitolul al 4-lea «Influinţa imperiului prim şi secund...» are altă deraiare certăreaţă (pag. 412—467: Semn rău — deraierile devin tot mai mari, cum vedem).

Apoi dela pag. 538 începe capitolul — lipsit de orice morală şi rost edificător, pe cari trebue să le urmărească orice lucrare istorică — «Poporul român — popor de sclavi...», articol presărat cu multe înţepături. Şi e prea nu ştiu cum, că autorul reproduce din cuvânt în cuvânt — ***afară de două cuvinte!*** — în acelaş articol (la pag. 612—613) aceleaşi lucruri, pe cari le spusese d'abià la pag. 607—8.

Aceste mici indicaţii, cari denotă o totală lipsă de scrupuli din partea autorului, dovedesc — credem, din destul — că D-sa nu ştie să lucre cu un oarecare sistem, spre paguba râvnei sale, foarte laudabilă de altfel, şi a — cetitorilor săi.

Intr'o lucrare atât de pretenţioasă, ca a dlui Ieşanu, de a creà — cel puţin în parte — orientări nouă în materie de istorie a Românilor de pe ambele maluri dunărene, ne-am fi putut aşteptà, ca D-sa să lucre critic. Am fi dorit, ca multele sale exagerări în favorul prestigiului naţional — din cari am fixat d'abià numai puţine - să le fi prezentat prin prisma unui studiu critic, ***după izvoare.*** Dl autor, însă, nu ne-a făcut plăcerea aceasta.

Din contră, peste tot în lucrarea sa, dar mai ales în locurile timbrate de noi ca exagerări istorice naţionale, n'are aproape de loc, sau numai prea puţine indicaţiuni, prin cari să te avizeze la izvorul, din care şi-a adăpat condeiul de «istoric». In asemenea cazuri dl I. te lasă în absolută nedumerire: ai vreà să-i crezi din tot sufletul, când scoate accente naţionale din trecutul nostru întunecat, şi regreţi mult, că — în istorie nu merge cu creditul autorităţii personale.

Iar dacă se şi întâmplă ca d. I. să aibă uneori oarecari indicaţii pentru a se orientà asupra informaţiunei sale istorice, dai de acelea de-a gata la alţii. Citâm un caz. La pag. 399, scrie d. I.: «Paterenii sau paulicienii au fost aceia cari au preparat şi

susţinut mişcarea naţională a Românilor din Balcani din anul 1816 şi din anii următori. Geofferoi de Ville-Harduin[1] ne spune, că paulicianii, adecă paterenii, se aliază cu regele Ioniţă şi se luptase cu el în contra Grecilor. Tot aşa *se ştie*, că oastea lui Ioniţă constà în cea mai mare parte din Patereni şi că aceşti Patereni erau Români de pe amândouă maluri (sic!) ale Dunării». Remarcăm, întâi de toate, că citatul acesta se găseşte la d. Dr. I. G. Sbiera, în «Contribuiri p. o Istorie... a Românilor» Vol. I. pag. 587 şi nu la pag. 569 – 577, cum scrie d. I. (la pag. sa 399). (De altfel d. I. are obiceiul de a îngrămădì serie întreagă de idei şi chiar texte din deosebite locuri dela câte-un autor, şi în loc de a indicà separat fiecare loc, citează, ca în cazul de faţă, serie întreagă de pagini).

D-l Dr. I. G. Sbiera, când ajunge la numele lui G. de Ville-Harduin, pune sămnul pentru indicaţia *subliniară* a opului pe care l-a conzultat; iar D. Ieşanu, care — cu toată probabilitatea! — nu a consultat acest op, *pune şi d-sa la indicaţia subliniară* Opul citat din slovă 'n slovă de d. dr. I. G. Sbiera. In acest chip numai, a ajuns d. I. la consultarea celor mai multe (dacă nu chiar toate) izvoare istorice de mâna întâi pe cari le citează în scrierea sa.

Scrierea d-lui I. mai are şi alte cusururi. Aceasta, în felul cum se prezintă, te lasă — de ai fi absolut laic în materie de istorie — să crezi că d-sa are paternitatea tuturor ideilor — şi chiar textelor — lucrării sale. Să vedem câteva cazuri, pelângă cel citat mai sus dela d. I. G. Sbiera.

Vorbind (la pag. 820) de paulicienii români (?), cari trec la 1328, cu concursul regelui Carol Robert, la catolicism, constituindu-se un ordin al Sftlui Augustin, uită a ne arătà: de unde a scos aceasta informaţiune, pe care o are dela dl I. G. Sbiera (o. c. pag. 619—20) mai încurând decât din Hurmuzachi, Doc. I. 1. Nr. 475—478 şi 480—483, citat de dl I. G. Sbiera.

Tot astfel uită (pag. 698 şi 806) dl I. să ne indice, că, scriind despre «Tudor Dux», «călugărul român» amintit mai sus, merge iarăşi pe urmele dlui I. G. Sbiera. (....).

[1] Rerum Gallicanorum ex Franciscanorum scriptores, vol. 18 Paris, 1882. pag. 479. No 208—209.

Un pricepător de limbile sud-slavice, care l-ar controlà pe dl I. din acest punct de vedere, nu e exchis să-l găsească cu împrumuturi neindicate...

Am cuprins în cele premerse numai o parte din greşelile şi scăderile dlui Ieşanu şi ale lucrării sale. A le arătà pe toate, ar fi aproape imposibil, dar şi prea de prisos.

Ce e mai semnificativ, este că autorul scrie chiar la început (pag. 13): «*Ştiu, că lectura lucrării de faţă va fi cam*[1] *obositoare, sau poate chiar şi repulzivă*[2] pentru mulţi cetitori».[3] N'avem, decât să subliniem autocritica autorului, dovedită prin spicuirile puţine (din cele multe enormităţi) de mai sus.

In consecinţă, am dorì, — din propriul interes al d-lui I. Ieşanu, în primul loc, — ca pe viitor, de nu şi-ar schimbà «moravurile» literare confecţionate în lucrarea sa de sub întrebare, să lase condeiul de «istoric», şi mai ales de «critic», *altora* mai bine informaţi în materie de istorie şi mai înzestraţi sufleteşte în chestie de critică.[4] ***Un preot român ort.***

MIŞCAREA LITERARĂ.

Catehism sobornicesc, care cuprinde învăţătura creştină aşa cum a fost ea mărturisită în decursul celor dintâi veacuri ale bisericii, de *W. Guettée,* tradus din limba franceză de *I. I. Beleuţă.* Făgăraş 1913. Preţul 1 cor.

Această scriere se deosebeşte, atât prin felul de expunere a doctrinei, cât şi prin scopul ce-l urmăreşte, de catehismele obicinuite a se întrebuinţà ca manuale la predarea învăţământului din religiune în şcoli. Felul de expunere a doctrinei, de altfel foarte concis şi clar, trece peste puterea de înţelegere a copiilor de şcoală, cărora li-se predă catehismul Mai curând l-am puteà numì un catehism pentru adulţi. De altfel acesta nu este un defect, ci mai vârtos o prerogativă, ce se explică din scopul ce l-a avut în vedere autorul, anume: de-a înfăţişà doctrina bisericei vechi

---

[1] ba e chiar *prea!*

[2] *chiar de tot repulsivă!*

[3] Mi-ar plăceà să aflu şi numai *zece* cetitori, cărora astă lectură să nu le fie «cam obositoare sau poate chiar şi repulsivă»!!

[4] Sâmburele istoric şi de doctrină «paterenă», pe care dl I. l-a împrăştiat prin pleava istoriei şi a «criticelor» sale, îl vom culege cu altă ocazie şi sub alt titlu.

ecumenice, doctrina care a fost mărturisită în Răsărit şi în Apus în timpul părinţilor şi al Sinoadelor ecumenice, ca această doctrină să poată fi luată de bază *pentru reunirea bisericilor creştine.*

Pe lângă o introducere, în care se tratează despre norma de credinţă, despre autoritatea bisericii, despre canonul sfintei Scripturi şi despre folosul cetirii acesteia, catehismul acesta are trei părţi. In partea I: despre credinţă, se expune doctrina cuprinsă în simbolul credinţii; în partea a II-a: despre nădejde, se tratează doctrina despre sfintele taine; iar în partea a III-a: despre dragoste, ni-se înfăţişează doctrina morală în legătură cu interpretarea decalogului.

Cetind această scriere, care ne prezintă adevărul genuin al creştinismului, pe cum îl găsim în izvoarele revelaţiunii dumnezeeşti şi pe cum a trăit în conştiinţa religioasă a bisericii vechi ecumenice, noi ortodocşii constatăm cu satisfacţie, că acelaş adevăr, întreg şi nefalsificat, l-a păstrat în decursul veacurilor şi îl mărturiseşte şi astăzi biserica noastră ortodoxă. Autorul l-a extras cu multă pricepere din izvoarele revelaţiunii dumnezeeşti şi l-a arătat oamenilor, ca să-l primească. Gândul lui a fost, ca toţi creştinii să se întoarcă la dreapta credinţă, ca toţi să se unească în mărturisirea adevărului nefalsificat al evangheliei. Fără de primirea acestui adevăr — «împreunarea tuturor» creştinilor nu este posibilă.

Autorul acestui catehism sobornicesc este *Dr. W. Guettée*, un fost preot al bisericei papiste şi un foarte erudit teolog, care, pe urma unui aprofundat studiu al sf. Scripturi şi a monumentelor tradiţiei bisericeşti a ajuns la convingerea, că numai în biserica ortodoxă a Răsăritului se păstrează adevărul deplin al evangheliei. El şi-a tras consecvenţele din acest rezultat al studiului său şi a intrat în sânul bisericei ortodoxe, dar a rămas în Apus, unde prin multe şi valoroase lucrări a făcut cunoscută doctrina bisericei ortodoxe. Convingerea lui adâncă şi sinceră, câştigată pe urma unui îndelungat studiu, se resimte în toate scrierile lui, aşa şi în acest catehism.

Traducătorul a săvârşit o lucrare merituoasă, făcând accesibil acest catehism, într'o bună şi clară traducere, publicului românesc. In mijlocul divergenţelor şi luptelor de astăzi dintre confesiuni, lupte purtate de celea mai multe ori din alte motive decât însufleţirea curată pentru adevărul creştinismului, inseamnă într'adevăr să contribui la «întruparea unei opere divine», arătând adevărul şi chiemând pe oameni la el.

Recomandăm cu căldură această scriere, preoţilor, învăţătorilor şi tuturor creştinilor, căci este în măsură a le întări conştiinţa ortodoxiei. Catiheţilor, preoţi şi învăţători, le va face preţioase servicii la predarea învăţământului din religiune.

*

Din vremile prorocilor, cuvântare rostită la 2 August n. 1913, la sărbătoarea măritului proroc Ilie de protopopul *Dr. Elie Dăianu.* Preţul 12 fil.

In legătură cu vieaţa prorocilor, îndeosebi a sf. Ilie-proroc, se dau învăţături, spuse frumos şi pe înţelesul tuturor, despre statornicia în credinţă, despre alipirea faţă de biserică şi despre iubirea de adevăr.

*

† **Ioan Cornoi.** Schiţă biografică de *M. Theodorian-Carada.* Bucureşti 1913,

În vara trecută a răposat profesorul de studiul biblic dela facultatea teologică din Bucureşti, Dr. Ioan Cornoi, care a fost timp îndelungat şi director al cancelariei mitropoliei de Bucureşti şi mână dreaptă a mitropolitului Iosif Gheorghian. Dl Theodorian, un advocat din Bucureşti trecut la papism, face o scurtă schiţă biografică a răposatului, după cetirea căreia rămâi cu impresia că a fost scrisă cu scopul, ca să ne prezinte pe regretatul profesor ca pe omul care: «stimà clerul romano-catolic şi evità să ia parte la orice manifestaţiuni cu caracter duşmănos. Pe când erau în Bucureşti, întreţinù relaţiuni prietineşti cu Episcopul Dumitru Radu şi cu canonicul Baud. Ca director al cultelor a luat chiar parte la negocieri tinzând la ridicarea canonicului Baud la arhiepiscopia Bucureştilor. Admiraţie mare aveà pentru Leon XIII, cardinalul Lavigerie şi pentru cardinalul Rampolla». Baud avuse îndrăzneală nemaipomenită să afirme că mitropolitul Iosif Gheorghian trecuse, pe patul morţii, la papism, — acum vine dl Theodorian să afirme că omul care a stat aproape de acel mitropolit aveà admiraţie pentru .... Astfel ies ghiarăle pisicei prin sac.

*

Biblioteca pentru toţi: *Ştii româneşte?* Sub titlul acesta s'a tipărit în abundenta «Bibliotecă pentru toţi» Nr. 844 mult instructiva lucrare a limbii, cum se scrie în vremea de faţă.

Scrisă în mod spiritual şi clar, cum scrie în genere dl Gorun, lucrarea ar fi de o reală utilitate, dacă ar fi cetită şi meditată în cercuri cât mai largi, începând chiar cu acele publiciste, gazetăreşti, profesorale şi şcolare.

O reacţiune în contra... veghigenţelor stilistice şi linguistice e absolut trebuincioasă. Scrierea dlui Gorun, popularizată cu ajutorul editurei Alcalay — singura care a rezistat tuturor obstacolelor şi intemperiilor — e menită a produce o asemenea reacţiune, pentru stârpirea unor ciudate abateri literaro-gramaticale cari au pătruns în publicistică, ba chiar şi în literatura curentă. Preţul 30 bani.

*

Biblioteca teatrală edată de societatea pentru fond de teatru român: Nr. 37 **Wilhelm Tell,** dramă istorică în 5 acte, în versuri, traducere în forma originală de Şt. O. Iosif. Cu 2 portrete: Schiller şi Iosif şi cu o hartă geografică a Elveţiei. Introducere şi explicări de *Horia Petra-Petrescu.* Braşov 1913. 90 fil.

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

† **Aurel Vlaicu.** Dl *N. Iorga* scrie cu prilejul jalnicei morţi a lui Aurel Vlaicu următoarele:

«Şoimul nostru ardelenesc a lunecat din slava cerului şi s'a sfărmat de acest pământ aspru, care-şi răsbună astfel pe acela ce tindeà să se desfacă mai mult din robia lui cea grea.

Vlaicu a murit. Cu aripile ultimului său zbor i s'a frânt şi viaţa; voinţa cea nebiruită s'a pierdut.

Şi în adevăr nebiruită a fost această voinţă. Fecior de ţăran, fără carte, fără avere, fără sprijin, dintr'un neam căruia Guvernul său îi vede numai păcatele, el s'a trezit într'o bună zi cu gândul că e frumos să sboare cineva, că el poate zburà, că trebuie să zboare, — şi că pentru aceasta e făcut pe lume. A trecut ajutat de câţiva prieteni, toate piedecile neînţelegerii şi neprieteniei şi la capătul atâtor încercări zădarnice, atâtor silinţi înfrânte el s'a pomenit în sfârşit acolo sus în cer zburând. De atunci n'a mai voit alta: n'a căutat un rost în viaţă, o funcţie, o ocupaţie, un coperemânt, o vatră de familie, o iubire, nimic... Îi ajungeà doar că al lui erà cerul, cerul întreg!

Şi, când l-au văzut acolo, tăind undele văzduhului luminos, frângând împotrivirile vântului, întrecând negurile, neamul lui întreg, toţi acei iobagi de ieri, sătoşi de libertate, de lumină, de neatârnare, i s'au închinat, nu numai ca unui fiu iubit, mai isteţ şi mai viteaz decât ceilalţi, ci ca unui vestitor, ca unui simbol. Când în vijiitul lor nerăbdător porneau aripile, când pasărea de oţel se cumpănea singură sus de-asupra pământului, când se frământà cu puterile cereşti şi le răpuneà planând liniştit vultureşte, li se păreà că zăresc în viitor o altă minune: urmaşii lor, seminţia lor desfăcându-se de supt stăpânirea vechilor puteri, înfruntând vrăjmăşiile din urmă, zburând tot mai sus peste dînsele şi odihnindu-se în lumina apoteosei victorioase. Şi de aceia la nimeni nu s'a uitat naţia cu ochi mai bucuroşi, scăldaţi în lacrămi şi totuşi plini de raze, decât la dânsul.

Astfel tînărul care isprăveşte astăzi în mijlocul durerii tuturora a fost un fericit, prin toată mărimea triumfului său, prin toată căldura iubirii ce deşteptà în juru-i. Şi chiar acum, în clipa tragică, el a avut favoarea dumnezeiască de a sfârşì în lumea pentru care trăise, care-l închisese cu totul — şi care-l jertfì.

Să uită bărbaţi politici, să uită scriitori de renume. Pe el însă nu-l vom uità. Oricând îndrăzneala omenească va smulge aiurea succese strălucite naturii învinse, nu vom privì cu invidie pe acel învingător, ci vom zice cu mândrie: «Şi noi am avut pe Vlaicu!»

*

Lupta Românilor bucovineni pe terenul bisericesc a devenit mai energică pe urma numirii ruteanului A. Manasterski ca arhimandrit de scaun. Prin această numire guvernul vienez a jignit adânc sentimentele clerului

şi poporului român, ale cărui drepturi istorice în biserica Bucovinei au fost nesocotite. Drept aceea, întreg clerul ortodox român s'a întrunit în ziua de 19 Sept. v. la Cernăuţi înt'o adunare de protestare contra abuzului ce s'a săvârşit, cu care ocazie s'au luat următoarele rezoluţiuni:

Preoţii ortodoxi români din Bucovina, întruniţi astăzi, în ziua de 19 Septemvrie (2 Octomvrie) 1913, la Cernăuţi, în o mare adunare a lor:

I. Ţinând sama de graţia, ce biserica ortodoxă din Bucovina a aflat întotdeauna la glorioasa dinastie, aduc Majestăţii Sale Prea graţiosului lor împărat reînoite omagii de cea mai devotată supunere şi neţărmurită ascultare.

II. Constată cu adâncă mâhnire sufletească că, decretarea consilierului consistorial Artimon Manasterski ca arhimandrit de scaun a urmat *fără de consimţirea, ba chiar contra voinţei* capului lor bisericesc.

III. Află în această procedură o violare gravă a drepturilor constituţionale ale bisericii lor dreptmăritoare şi examinând cu temeinicie împrejurările, cari au făcut cu putinţă acest act, s'au încredinţat, că Majestatea Sa a binevoit a dispune decretarea de mai sus în urma unui raport inexact, făurit cu rea intenţie din partea ministrilor Săi.

IV. Convinşi fiind, că numirea aceasta, care stă în vădită contrazicere cu drepturile constituţionale ale bisericei noastre, n'ar fi urmat, cunoscută fiind adevărata stare a lucrurilor, *protestează* cu toată tăria în contra ei şi declară prin urmare, că nu l pot privì pe nou numitul arhimandrit de scaun cu drept în funcţiunea, ce i s'a încredinţat, şi că nici nu-l vor recunoaşte în această demnitate.

V. Iau cu multă satisfacţie la cunoştinţă ţinuta vrednică şi hotărîtă, ce o documentează Excelenţa Sa I. P. S. Mitropolit Dr. Vladimir de Repta faţă de violarea drepturilor inalienabile ce i se cuvin ca cap al bisericii lor şi încredinţându-l de cea mai neţărmurită admirare şi veneraţiune îi jură credinţă şi ascultare în lupta dreaptă ce o poartă pentru respectarea bisericei, ai cărei slujitori credincioşi sunt.

VI. Având în vedere că, referinţele din Arhidieceza noastră prin faptul numirii consilierului rutean Manasterski ca arhimandrit de scaun au devenit pentru noi, preoţii şi poporul român, singurii păstrători ai tradiţiei vechi a acestei Arhidieceze, deadreptul insuportabile, se îndreaptă în interesul unei paşnice desvoltări a bisericei noastre atât cătră Excelenţa Sa I. P. S. Mitropolit, cât şi cătră deputaţii români din senatul imperial şi din dieta ţării cu insistenta rugare, ca să urgenteze din toate puterile la Preaînaltul tron împărătesc rezolvarea favorabilă a petiţiilor Românilor Bucovineni înaintate în afacerea demiterii Rutenilor gr.-or. din Arhidieceza noastră prin marile adunări ale poporului român din 1911 şi 1912.

*

Priviţi spre Hristos! Când pictorul *Leonardo da Vinci* († 1519) lucrà la vestitul său tablou religios: «*cina cea de taină*», îl preocupà gândul să aranjeze figurile apostolilor astfel, ca privirile tuturora să fie îndreptate spre Hristos şi, prin aceasta să îndrepte atenţiunea şi să lege inima tuturor

privitorilor de Mântuitorul. Dar într'o parte a tabloului se găseà o naie mică, care simbolizà biserica şi la care artistul a lucrat cu multă osteneală trei săptămâni încheiate. Când întreg tabloul a fost gata şi s'a dat voie publicului să-l vadă, Leonardo, care stăteà deoparte, curios de impresia ce-o va face opera sa asupra privitorilor, a observat că aceştia se îngrămădesc spre acel colţ al tabloului, unde erà zugrăvită naia ce l-a costat atâta osteneală. Dupăce s'au depărtat toţi privitorii, ş'a luat penelul şi cu câteva trăsături a şters naia cu pricina pentru totdeauna, pentrucă dorinţa lui erà, ca nimenea, privind acel tablou, să nu-şi înlănţuească privirile de altceva, decât de Hristos. — Ce învăţătură frumoasă ne dă acel mare artist: să muncim cu sârguinţă, să ne împlinim chiemarea la locul la care suntem puşi, dar să ne îndreptăm ochii sufletului şi să facem şi pe alţii să privească spre — Mântuitorul nostru!

*

„Sunt silit“. Pe timpul regelui Henric al III-lea din Franţa a fost osândit la moarte iscusitul olar Palissy, pentrucă erà protestant. Fiindcă el erà singurul olar care ştià să pregătească cu măiestrie vasele de majolică pentru curte, regele voia să-i cruţe vieaţa şi s'a hotărît să se ducă în persoană la dânsul în închisoare ca să-l capaciteze să-şi părăsească credinţa şi să se deà de catolic. După ce i-a vorbit mai mult timp, ş'a încheiat cuvintele astfel: «dacă nu abzici de credinţa d-tale greşită, *sunt silit* să las ca procesul contra d-tale să-şi facă cursul înainte». La aceasta Palissy i-a răspuns cu demnitate: «Sire, oare aud eu bine: regele Franţei îmi spune «eu sunt silit!?» Eu nu sunt decât un biet olar, unul dintre cei mai smeriţi supuşi ai Majestăţii Voastre; dar nu există putere pe lume care să mă poată silì să lucrez în contra conştiinţii mele. Maiestatea Voastră sunteţi unul dintre cei mai puternici stăpânitori din lume şi totuş spuneţi: «eu sunt silit!» Sire, «care dintre noi doi e regele şi care olarul?» — Acest răspuns îndrăzneţ l-a impresionat pe regele atât de mult, încât nu a găsit odihnă până ce nu s'a sistat procesul în contra lui Palissy.

*

Nelucrat ori poleit? Intr'o prăvălie de diamante din Amsterdam se găseşte un diamant nelucrat, care e atât de tare, încât nu poate fi tăiat şi poleit. El nu va puteà străluci, până ce nu se va găsì un nou procedeu pentru a-i da strălucire. Acum e un metal fără preţ, care însă ascunde în sine o comoară întreagă, dar nu poate fi scoasă la lumină şi nu-i aduce folos proprietarului. El e atât de vârtos, încât nu poate fi poleit şi astfel rămâne un lucru fără preţ. — Oare nu se găsesc oameni cari au comori de mare preţ ascunse în fiinţa lor, în sufletul lor, dar cari sunt acoperite de zgura groasă a păcatelor şi astfel zac fără strălucire şi fără să aducă vre-un folos proprietarului lor? Inima lor e atât de învârtoşată încât loviturile harului dumnezeesc nu pot scuturà răul de pe ea.

*

Limba românească în bisericile din Basarabia Ziarele au adus ştirea că în bisericile româneşti din Basarabia s'a întrodus din nou limba românească. Inceputul s'a făcut în biserica arhiepiscopească din Chişineu, unde poporul care-şi mai aduceà aminte de vremile când se făceà slujbă în româneşte, auzind cetindu-i-se evanghelia iarăşi în dulcea sa limbă, a ascultat-o cu lacrimi de bucurie. Fără îndoială, această concesiune ce o face Rusia de bunăvoie, este a se atribuì succeselor strălucite pe cari le-a obţinut România pe terenul politic şi prin cari ş'a ridicat prestigiul în faţa lumei întregi.

*

Şi tu eşti un călător. Un drumar pe care-l apucasese noaptea într'un sat, s'a dus la casa unui om, ca să-l roage de sălaş pentru noapte. Gazda căsii a respins rugămintea drumarului cu motivarea, că casa sa nu este pentru călători. Atunci drumarul a întrebat pe acel om neospitalier: «Dar înainte de tine cine a şezut în această casă?» — «Tatăl meu», răspunse gazda căsii. — «Dar înainte de tatăl tău?» — «Moşul meu». — «Dar după tine cine va locuì în ea?» — «Fiul meu?» — «Vezi, dragul meu» — răspunse în sfârşit drumarul — «toţi aceia cari au locuit în această casă şi vor mai locuì în ea, sunt numai nişte călători. Nici tu nu vei locuì tot aici, ci eşti numai un călător şi tu, după care va venì precum însuţi ai zis, altcineva să locuească. Dacă tot numai călători prin această lume au fost cei cari au locuit aici, atunci pe mine, un biet călător obosit, de ce nu voeşti să mă găzdueşti o noapte în această casă?»

*

Dumnezeu are trebuinţă de fiecare om. In împărăţia lui Dumnezeu pe pământ fiecare om este atât de necesar, încât nu poate fi înlocuit cu altul. Pentru fiecare se găseşte un loc şi un lucru, pentru care să primească răspunderea. Să nu crezi, iubite cetitorule, ori cât de mic şi neînsemnat te ai ţineà, că eşti de prisos pentru lucrul lui Dumnezeu în lume. — Despre un celebru artist, care conduceà un cor mare cu orhestră, se povesteşte următoarea întâmplare: In preziua unui concert grandios, ce-l pregătise, aveà să ţină proba generală cu corul compus din sute de cântăreţi şi acompaniat de o orhestră cu multe instrumente. La un loc dramatic, când corul cântà cu mai multă putere, însoţit de tunetul tobelor, trompetelor şi coarnelor, flautistul care stăteà într'un colţ s'a cugetat în sine: «In acest sgomot puternic e indiferent, de cânt ori nu cânt eu» — şi a încetat de-a mai suflà în flaută. In acel moment dirigentul a dat semnalul de tăcere şi a strigat: «Ce e cu flauta?» Urechea artistului a simţit că lipseşte un sunet şi că armonia nu erà deplină, fiindcă un instrument nu-şi făceà datoria la locul său. — Aşa şi Dumnezeu ascultă să auză glasul de laudă a fiecărui om, la locul şi la lucrul pe care îl are. Armonia în împărăţia lui Dumnezeu pe pământ e mai deplină, când toată suflarea laudă pe Domnul. «Binecuvintează suflete al meu pre Domnul.» (Psalm 103, I).

*

Rugăciunea făcută cu răceală. Pe cum un foc zugrăvit nu e foc, un om mort nu e om, tot aşa rugăciunea făcută cu răceală nu este rugăciune. Focul zugrăvit nu are căldură, omul mort nu are vieaţă şi tot asemenea rugăciunea rece nu are putere, devoţiune şi binecuvântare. Rugăciunile lipsite de căldura inimei sunt ca săgeţile fără vârf, ca săbiile fără ascuţiş, ca pasările fără aripi: ele nu pătrund şi nu se ridică la cer. Rugăciunile reci înghiaţă înainte de a se înălţà la cer. O, de ne-am rugà cu mai multă căldură, am şti şi trăì în spirit de rugăciune şi am aveà mai multă bucurie de vieaţă, căci zice o vorbă: cel ce ştie a se rugà bine, acela ştie şi trăì bine.

*

Lumina mă orbeşte. Impăratul Traian la o ocazie zise rabinul jidovesc Iosun următoarele: «Voi spuneţi că Dumnezeul vostru este pretutindenea de faţă şi vă lăudaţi că El locueşte în mijlocul poporului vostru — foarte bucuros aş vreà eu să-l văd odată». Rabinul i-a răspuns: «Intr'adevăr Dumnezeu este pretutindenea de faţă, dar nimenea nu poate să-l vadă şi nici ochiul meu nu poate privì strălucirea mărirei Sale». Impăratul însă răspunse, că el totuş ar vrea să vadă pe Dumnezeu. «Ei bine», — răspunse rabinul — «atunci vino să vedem mai întâi pe unul dintre solii Săi», apoi conduse pe împăratul pe câmp şi-l rugă să privească drept la soarele care erà tocmai în amează şi străluceà cu căldură. «Aceasta nu o pot face» — răspunse împăratul — «căci mă orbeşte lumina». «Voi nu puteţi suportà lumina ce-o răspândeşte un obiect creat de Dumnezeu» — — adaose rabinul — «atunci cum credeţi că aţi puteà vedeà pe Dumnezeu? Oare lumina şi strălucirea Lui aţi puteà-o suportà»?

*

In contra alcoolului. In Islanda s'a adus legea ca, dupăce se va trece cantitatea de alcool produsă până acum, să nu mai fie permis nimănui să vândă beuturi alcoolice în ţara întreagă. In Svedia cârcimele sunt închise în fiecare Sâmbătă, fiindcă atunci îşi primesc lucrătorii plata, pe când cassele de păstrare sunt deschise până la miezul nopţii. De asemenea măsuri înţelepte este într'adevăr mare necesitate şi la noi!

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe lunile Octomvrie şi Noemvrie 1913.

Vineri în 25 Octomvrie la vecernie: Inceperea cea obişnuită cu binecuvântare, cetirea psalmului de seara şi ectenia cea mare de începere. La «Doamne strigat-am» se pun toate stihirile mineiului cu «mărire — Astăzi prăznuirea cea a toată lumea», şi «şi acum — Preasfântă stăpână ajutătoarea lumii». Vohod — Lumină lină — prohimenul zilei — paremiile — ectenia «să zicem toţi» — Invredniceşte-ne Doamne — ectenia «să plinim rugăciunile noastre cele de seara» şi stihoavna mineiului. «Mărire — Are prea dumnezeesc şi fără de prihană sufletul Tău», «şi acum — Fecioară, ceiace nu şti de mire». Acum slobozeşte — Sfinte Dumnezeule — Prea sfântă Treime —

Tatăl nostru. — După vosglas troparul Sfântului «Mare apărător te-a aflat întru primejdii lumea», «mărire — Celce cauţi spre pământ» troparul cutremurului; «şi acum» iară troparul sfântului. Incheierea ca de obiceiu.

Sâmbătă în 26 Octomvrie. *Sfântul măritul şi marele mucenic Dimitrie, izvorîtorul de mir şi pomenirea marelui şi înfricoşatului cutremur. La utrenie:* Binecuvântare, cetirea psalmilor de dimineaţa şi ectenia de începere. La «Dumnezeu este Domnul» troparul cutremurului de 2 ori, «mărire» troparul sfântului, «şi acum» iar al cutremurului. Ectenia — seria I-a de sedelne, ectenie seria a II-a de sedelne din mineiu — Polileul cu pripelele Sfântului — ectenie — sedealna Polileului cu «mărire — Lăudămu-te pre tine cu credinţă» şi acum — «Ca celce te-ai uitat pre pământ cu groază» (antifon 4) — antifoanele glasului 4 la sărbători cu prohimenul mineiului «Minunat este Dumnezeu între Sfinţii lui, Dumnezeul lui Israil». Evanghelia utreniei dela Matei «Zis-a Domnul învăţăceilor săi: iată eu trimit pe voi» După psalm 50 «mărire — Pentru rugăciunile purtătorului de chinuri Dimitrie», «şi acum — Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu» milueşte-ne Dumnezeule — Astăzi împreună ne chiamă» şi catavasiile Bunei vestiri.

La peasna a 3-a condacul cutremurului, sedealna sfântului şi a cutremurului, la peasna a 6-a condacul şi icosul mineiului. Pesnei a 8-a îi premerge stihul «să lăudăm bine să cuvântăm» iar pesnei a 9-a imnul Născătoarei «măreşte suflete al meu — Ceeace eşti mai cinstită». După peasna a 9-a şi după ectenie urmează sfetilna «Mucenic a lui Hristos Dimitrie», «mărire — şi acum — Pre Domnul, carele s'a întrupat din curat sângele Tău» şi hvalitele mineiului pe 4 — «Mărire — Pe celce şi-a câştigat cu suliţe», «şi acum — Izbăveşte-ne din nevoile noastre maica lui Dumnezeu» şi doxologia cea mare pe melodia antifonului glasului 4.

La liturghie fericirile pe melodia antifonului glasului 4 cu «mărire — Eu, zice cel iubit, eu mire sârguesc în urma Ta», «şi acum — Cu moartea s'a stricat». Apostolile şi evangheliile atât a cutremurului cât şi a Sfântului.

Duminecă în 27 Octomvrie. *Dumineca a 21-a după Rusalii glas 4 voscr. 10 Evanghelia la liturgia a VII-a dela Luca: «In vremea aceea venit-a un om cătră Isus, numele lui Iair».*

Duminecă în 3 Noemvrie. *Muc. Achepsina, Dumineca a 22-a după Rusalii glas 5, voscr. 11; Evanghelia la liturgie a V-a dela Luca: Zis-a Domnul pilda aceasta; erà un om oare-carele bogat».*

Joi în 7 Noemvrie la vecernie: Inceputul cel obişnuit. Preotul dă binecuvântarea şi în decursul cetirii psalmului de seara, îşi ceteşte înaintea iconostasului în faţa uşilor împărăteşti molitvele de seara din liturghier. După ectenia de începere urmează «Doamne strigat-am» cu 8 stihiri ale mineiului şi cu «mărire — Bucuraţi-vă împreună cu noi toate căpeteniile cetelor îngereşti» «şi acum — bucuraţi-vă împreună cu noi toate cetele fecioarelor» tot din Mineiu. Vohod — «Lumină lină — prohimenul zilei — paremiile mineiului — ectenia «să zicem toţi» — Invredniceşte-ne Doamne» — ectenia «să plinim rugăciunile noastre» — stihoavna mineiului cu «mărire — şi acum — Ca cela ce eşti mai mare Cetelor şi începător». Acum slobozeşte — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru» — După vosglas troparul «Mai marilor Voevozi ai oştilor cereşti» de 2 ori, «mărire — şi acum — cătră Născătoare de Dumnezeu acum cu osârdie să alergăm noi păcătoşii şi smeriţii» şi otpustul.

Vineri în 8 Noemvrie. *Soborul mai multor archistrahigi, Mihail şi Gavril şi a tuturor Puterilor cereşti celor fără de trupuri. La utrenie:* Inceperea ca de obiceiu cu binecuvântare, cetirea psalmilor, ectenia cea mare. La «Dumnezeu este Domnul» care se cântă de 4 ori pe melodia troparului glasului 4, se pun troparele dela încheierea vecerniei. Ectenia — seria primă de sedelne — ectenia mică — seria a doua de sedelne — Polileul şi pripelele praznicului — ectenia — sedealna Polileului, cu «mărire — şi acum — Ceeace eşti de Dumnezeu dăruită» pe antifon 8 — antifoanele glasului 4 dela săr-

bători cu prohimenul «Celace faci pe îngerii Tăi duhuri şi slugile Tale pară de foc». Toată suflarea — Evanghelia utreniei dela Mateiu «Zis-a Domnul, căutaţi să nu defăimaţi pe vre-unul din aceşti mai mici» — mărire — Pentru rugăciunile celor fără de trup» — «şi acum — pentru rugăciunile Născătoarei» — «miluieşte-ne Dumnezeule — Ingerii tăi Hristoase» ectenia «mântueşte Dumnezeule poporul tău» şi catavasiile «Bunei Vestiri». La peasna a 3-a după ectenie pe antifonul glasului 4 sedealna mineiului cu «mărire — Cetele celor fără de trup» — «şi acum — Mulţămim Ţie pururea» pe antifonul glasului 8, la peasna a 6-a ectenie şi condacul şi icosul mineiului, la peasna a 8-a stihul «să lăudăm» la peasna a 9-a «măreşte suflete al meu — Ceeace eşti mai cinstită» — Ectenia — cele două sfetilne ale mineiului cu «mărire — Stăpâniilor Puterilor», şi acum — Mai cinstită eşti» şi hvalitele mineiului cu 4 stihiri. «Mărire — Unde urmează darul tău Arhanghele» pe glas 5, «şi acum — Fericimu-te pre Tine» şi doxologia cea mare pe troparul glasului 5.

La liturgie: Fericire pe melodia antifonului glasului 8 cu «mărire — Arhanghelii lui Dumnezeu» «şi acum — Din pântecele celeia ce nu ştie de bărbat» dela peasna a 6-a a canonului.

Dumineca în 10 Noemvrie. *Muc. Erast, dum. a 23-a după Rusalii glas 6 voscr. 1. Evanghelia la liturghie a VIII-a dela Luca: «In vremea aceea venit-a un legiuitor la Iisus».*

Dumineca în 17 Noemvrie. *Pr. Grigoriu, dum. a 24-a după Rusalii glas 7 voscr. 2. Evanghelia la liturghia a 9-a dela Luca: «Zis-a Domnul pilda aceasta: Unui om bogat foarte i-a rodit ţarina».*

Miercuri în 20 Noemvrie la Vecernie. Inceputul cel obicinuit. La «Doamne strigat-am» stihirile mineiului pe 8, «mărire — şi acum — După ce te-ai născut Tu, dumnezeească mireasă, Stăpână», — Vohod, «Lumină lină» — prohimenul zilei — paremiile — ectenia «să zicem toţi», «Invredniceşte-ne Doamne» ectenia «să plinim rugăciunile noastre cele de sara Domnului» şi stihoavna mineiului pe tropar 5. «Mărire — şi acum — Astăzi împreunările credincioşilor adunându-ne» pe troparul glasului 6 — «Acum slobozeşte — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime. — Tatăl nostru» — După vosglas, troparul praznicului de 3 ori — şi încheierea.

Joi în 21 Noemvrie. *Intrarea în biserică a Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarei şi pururea fecioarei Mariei.* La «Dumnezeu este Domnul» cântăm troparul praznicului de 3 ori. Urmează apoi sedelnele mineiului cu ectenie între ele. Polileul cu pripelele praznicului — ectenie — sedealna polileului — antifoanele glasului 4 dela sărbători cu prohimenul «ascultă fiică şi vezi». Toată suflarea, — evanghelia utreniei «In vremea aceea sculându-se Maria» dela Luca — psalm 50, stihirile mineiului şi catavasiile. «*Deschide-voiu gura mea*» cu cele prescrise de mineiu la peasna a 3-a şi a 6-a. La peasna a 9-a în loc de imnul Născătoarei cântăm pripelele mineiului.

Sfetilnele — hvalitele mineiului cu «mărire — şi acum — Astăzi în biserică se aduce Fecioara». Doxologia cea mare pe antifon 2.

La liturgie: Fericirile pe tropar 1 cu «mărire — Părinte şi Fiule şi Duhule cel drept», — şi acum — In pântecele Tău încă fiind» dela peasna a 6-a a canonului. In loc de «Cuvine-se cu adevărat» cântăm irmosul praznicului şi la Priceasnă «Păharul mântuirii voiu luà».

Cantor.